

مطالعه تطبیقی الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی با وضعیت ایران (با تأکید بر مدل‌های هانیگن، هرندل و براون، برول)

امیر ملکی - دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، ایران.
صادق صالحی - دانشیار گروه جامعه‌شناسی محیط زیست، دانشگاه مازندران، ایران.
علی ربیعی - استاد گروه رسانه و ارتباطات، دانشگاه پیام نور، ایران.
رضا یازرلو* - دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه پیام نور، ایران.

Comparative Study of Global Patterns of Environmental Discourse with the Situation in Iran (With emphasis on Hanygan, Herndel & Brown, Brulle models)

Abstract

Environmental protection and prevention of environmental events are among the most important programs of policy institutions in the world today, and therefore, environmental policies are prioritized by national and international institutions. In Iran, a series of parliamentary talks has been devised in the form of plans and bills to the environment. These negotiations are usually influenced by approaches that are called environmental discourses in environmental sociology. This paper attempts to examine the extent of compliance of the members of the Islamic Consultative Assembly with the global patterns of environmental discourse. The present study examines the negotiations of MPs through a qualitative approach. The method has been used to adapt the negotiations to the global patterns of environmental discourse, documentary and data quality analysis, means the documents and research data, including the talks of representatives of the seven sessions of the Islamic Consultative Assembly, were studied. The negotiation process of the delegates indicates that most of the negotiations are in line with the Brulle and then Hanygan patterns, and, in the end, with the Herndel & Brown model. But at the same time, there are talks that are influenced by the conditions of Iran and do not adapt to global patterns.

Keywords: Global environmental discourse, Islamic Consultative Assembly, Global Dialogue, Brulle, Hanygan, Herndel & Brown, Development and Renovation

چکیده

حفاظت از محیط زیست و پیشگیری از مخاطرات زیست محیطی از مهم‌ترین برنامه‌های نهادهای سیاست‌گذاری در دنیای امروز محسوب می‌شود و به همین دلیل سیاست‌گذاری‌های زیست محیطی در اولویت برنامه‌های نهادهای ملی و بین‌المللی قرار گرفته است. در ایران، مجموعه‌ای از مذاکرات نمایندگان مجلس در قالب طرح‌ها و لوایح به موضوع محیط زیست پرداخته است. این مذاکرات معمولاً تحت تأثیر رویکردهایی است که در جامعه‌شناسی محیط‌زیست، گفتمان‌های زیست محیطی نامیده می‌شوند. در این مقاله سعی شده است میزان انطباق مذاکرات زیست محیطی نمایندگان مجلس شورای اسلامی با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی مورد بررسی قرار گیرد. تحقیق حاضر با رویکردی کیفی، مذاکرات نمایندگان مجلس شورای اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهد. روش مورد استفاده جهت تطبیق مذاکرات با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی، روش اسنادی و تحلیل کیفی داده‌هاست. بدین گونه که اسناد و داده‌های تحقیق، که شامل مذاکرات نمایندگان ۷ دوره اول مجلس شورای اسلامی می‌باشد، مورد مطالعه قرار گرفتند. بررسی مذاکرات نمایندگان نشان می‌دهد که بیشتر مذاکرات به ترتیب با الگوی برول و سپس هانیگن و نهایتاً با الگوی هرندل و براون انطباق دارند، اما در عین حال مذاکراتی نیز وجود دارند که متأثر از شرایط ایران بوده و انطباقی با الگوهای جهانی ندارند.

واژگان کلیدی: گفتمان زیست محیطی جهانی، مذاکرات مجلس شورای اسلامی، گفتمان‌های جهانی، برول، هانیگن، هرندل و براون، توسعه و نوسازی

دنیای پر از تغییر و تحول کنونی با فرایندهای مختلفی همچون جهانی شدن، صنعتی شدن، گسترش شهرنشینی، گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه است که جنبه‌های مختلف زندگی بشر را تحت تاثیر خود قرار داده‌است؛ با وجود تمام جنبه‌های مثبتی که برای انسان حاصل شده‌است؛ اما حوزه‌هایی وجود دارند که بیتاثیر از دخالت انسان نبوده‌اند. یکی از مهمترین این بخشها محیط زیست انسان است که تحت تاثیر فرایندهای مذکور همواره مسائلی را برای بشر به ارمغان آورده‌اند که از آن به مسائل زیست محیطی تعبیر میشود (محمدی، ۱۳۹۰، ص ۲). محیط‌زیست در عصر کنونی در سطح محلی، ملی و جهانی در معرض تهدیدهای جدی قرار دارد. از گرم شدن اقلیم زمین، از بین رفتن تنوع زیستی، کمبود منابع طبیعی و انواع آلودگیها که موضوعی بحرانی در اکثر جوامع است (بوتکین، ۱۳۷۸، ص ۳) و دارای مبانی اجتماعی، فرهنگی و همچنین پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و بعضاً سیاسی فراوانی است، تا مساله آب، از بین رفتن گونه‌های نادر گیاهی و جانوری، جنگل‌زدایی یا نابودی جنگلها و مراتع، مساله ریزگردها، بیابانزایی، افزایش بیماریهای قلبی و تنفسی و مغزی ناشی از آلودگی منابع، افزایش مرگ و میر ناشی از آلودگیهای مذکور، افزایش تنشهای داخلی و بین المللی ناشی از کمبود منابع، افزایش مهاجرتها، ائتلاف انرژی از طریق الگوهای غلط مصرف انرژی و سبکهای زندگی خاص، پدیدههای زیست محیطی را شامل میشود (کلانتری و دیگران، ۱۳۹۲، ص ۲). با افزایش این مخاطرات در طی سه دهه گذشته بحرانهای زیست محیطی تجسم عینی یافته‌اند (رضایی، ۱۳۸۷، ص ۴۷) و لذا با دستهای از اندیشمندان روبرو هستیم که تعهدی قوی نسبت به رویکرد واقعگرایانه داشته و بر صورت، شدت و علل عینی مسائل تمرکز میکنند. بنابراین نقش اندیشمندان در این زمینه ترسیم دستورالعملهای مطلوب برای تغییر وضع عینی از طریق راهکارهای متناسب این پارادایم است. مانند سنجش نگرشها و رفتارهای زیست محیطی و یا ابداع راه حلهای مهندسی در راستای حل پدیدههای عینی. در عین

حال جهانشدن و جهانیسازی، در دهه‌های اخیر این روند را متشدد و حتی زیانبار ساخته و در نتیجه تاثیرات مثبت و منفی بسیاری برای انسانها و جهانی که در آن زندگی میکنند داشته است (صالحی و دیگران، ۱۳۹۱، ص ۷۵). لذا جهانشدن مسائل محیط‌زیست سبب شد تا جامعه جهانی در برابر آن عکسالعمل نشان دهد. برگزاری کنفرانسها و شکلگیری کنوانسیونهای بینالمللی با هدف حفظ و ترمیم محیط‌زیست و پیشگیری از مخاطرات زیستمحیطی، نشان از توجه کشورها در عرصه بینالملل به حوزه محیط زیست دارد. این وضعیت باعث شد تا کشورهای عضو شده در این کنوانسیونها در قالب نهادهای سیاستگذار، اقدام به تدوین قوانین و مقررات محیط‌زیستی نمایند. این سیاستگذارها در طول زمان دچار تغییر شده و حتی در یک زمان واحد ممکن است، در تضاد با یکدیگر باشند. یکی از دلایل این امر به تاثیر پذیری سیاستگذارها از گفتارهای زیستمحیطی مربوط میشود (همان، ص ۷۶). مروری بر روند تحول مسائل زیستمحیطی در عرصه بینالمللی نیز حاکی از این واقعیت است که جامعه‌شناسان از رویکردهای عینیگرایانه در طرح مسائل زیستمحیطی به رویکردهای کیفی متمایل شده‌اند (هانیکن، ۱۳۹۲، مقدمه) و اساساً گفتار زیست محیطی زمانی اهمیت مییابد که از منظری کیفی به طرح مسائل محیط‌زیستی بپردازیم. اگرچه جامعه‌شناسان کلاسیک نظیر وبر و دورکیم و مارکس توجه کمتری به محیط زیست داشته‌اند؛ ولی در سالهای اخیر و با مشاهده مشکلات زیست محیطی ناشی از صنعتی شدن همچون کشف حفرهای بزرگ در لایه ازن در سال ۱۹۸۵ و فاجعه چرنوبیل در سال ۱۹۸۶ نگاههای خوشبینانه به رشد بیپایان و رابطه انسان با محیط زیست تغییر کرد و از دهه ۱۹۶۰ به بعد جامعه‌شناسی نیز جایگاه خود را در این مسیر پیدا کرد (صالحی، ۲۰۰۸، ص ۱). به عبارتی در اینباره میتوان با «بنتون و ردکلیف» هم عقیده شد که: «فاز جدید دغدغه زیست محیطی موجب شده که دانشمندان اجتماعی نقش وسیعتر، متفاوتتر و خلاقانهتری را در مباحث زیست محیطی ایفا کنند (ردکلیف و بنتون، ۱۹۹۴، ص ۵). امروزه

جامعه‌شناسان محیط‌زیست با تاکید بر گفتمانهای زیستمحیطی درصددند نشان دهند که هم تصمیمات و سیاست‌گذاریهای کلان (حوزه مدیریت عرضه) و هم نوع ارزشها و رفتارها و کنشهای زیستمحیطی (حوزه مدیریت تقاضا) در انگارههای گفتمانی شکل میگیرند و به عبارتی سیاستها و رفتارهای حوزه محیط‌زیست در برهه‌های زمانی را نتیجه تسلط انگارههای گفتمانی در آن دوره میدانند. لذا در سالهای اخیر کاربرد رویکرد کیفی و مخصوصاً روش تحلیل گفتمان برای تحلیل نحوه نگارش، پذیرش و کاربست راهبردی متون، تصاویر و ایده‌های زیست محیطی افزایش یافته است (هانینگن، ۱۳۹۲، ص ۵۹). در ایران نهادهای مختلفی اقدام به تدوین قوانین و سیاست‌گذاری در حوزه محیط زیست میکنند. نهاد دولت در قالب برنامه‌های توسعه، شورای عالی محیط زیست در ذیل نهاد دولت، و نمایندگان مجلس شورای اسلامی در قالب نهاد مجلس، اقدام به تدوین قوانین و سیاستهایی میکنند که نقشه راه محیط زیست را نشان میدهد.

در واقع مذاکرات و قوانین زیستمحیطی مجلس شورای اسلامی به مثابه سیاستهای کلان زیست محیطی که خط و ربط زیست محیطی را تعیین میکنند، همواره میتوانند بر پدیده‌های زیستمحیطی موثر باشند و متقابلاً از آن تاثیر بپذیرند. دستگاه قانونگذاری از طریق تدوین قوانین و سیاستها در صدد اصلاح و یا پیشگیری از مسائل زیست محیطی است. قانون اساسی نیز در اصل پنجاهم، آن را یک اصل و یک وظیفه تلقی نموده است (حاتمی، ۱۳۹۰، ص ۱۹). نمایندگان در ادوار مختلف، مذاکراتی را بر اساس لوایح دولت یا طرحهای خود مجلس، صورت داده‌اند که برخی از آنها در یک رقابت گفتمانی، با تصویب نمایندگان به قانون تبدیل شده‌اند و البته برخی نتوانسته‌اند رای کافی برای لازم الاجرا شدن بیاورند. اما بطور کلی، جدای از تصویب یا رد آنها، مذاکرات روح کلی حاکم بر فضای ذهنی نمایندگان مجلس پیرامون مسائل زیست محیطی را منعکس میکند که بررسی آنها میتواند، خطوط فکری حاکم بر نمایندگان را برجسته و آشکار نماید. از سویی، در سطح جهانی گفتمانهای متعددی برای تحلیل جایگاه محیط زیست شکل

گرفته‌اند که هر چند از تعدد برخوردارند اما دارای یک خط سیر مشخصی از محیط‌زیستگرایی به زیست‌بومگرایی میباشند (برول، ۲۰۰۰؛ جان درایزک، ۲۰۰۵) و (صالحی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۷۶). در حال حاضر هرندل و براون (Brown & Herndel) و برول (Brulle) و جان هانیگن (JohnHannigan) از مهمترین جامعه‌شناسانی هستند که گونه‌شناسیهای مختلفی از گفتمانهای زیست محیطی ارائه کرده‌اند (همان، صص ۶۴-۶۰). با توجه به این نکته در این مقاله درصدد خواهیم بود که با خوانش مذاکرات زیست محیطی نمایندگان، آنها را با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی مورد انطباق قرار دهیم. لذا سوال اصلی آنست که آیا مذاکرات زیستمحیطی نمایندگان مجلس ایران با الگوهای گفتمانی دنیا که در کارهای برول، هانیگن و هرندل و براون منعکس است، قابل انطباقند یا خیر؟ با توجه به این نکته که مسائل زیست محیطی در دنیای امروز مسائلی فراملی و جهانی هستند، حل مسائل و مشکلات زیست محیطی نیز نیاز به عزم و نگرشی جهانی دارند. در واقع راهکارها، راهبردها، تصمیمات و سیاستهای اتخاذ شده از سوی نهادهای سیاستگذاری مانند مجلس، بستگی به نوع گفتمان حاکم بر آن نهادها دارد. بنابراین شناسایی این گفتمانها میتواند به آشکار شدن الگوهای زیست محیطی حاکم کمک نماید. از طرفی میتوان با انطباق مذاکرات مذکور با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی، نشان داد که آیا نگرشها، فهم و ادراکات زیست محیطی نمایندگان مجلس شورای اسلامی در کانتکست جهانی قرار دارند یا محیط زیست را به مثابه مسائلی محلی و بومی و خارج از فرایندهای جهانی درک میکنند.

اهمیت تحقیق

تحقیق پیرامون گفتمانهای زیست محیطی میتواند الگوها و نگرشهای کلان حاکم بر نهادهای تصمیمگیر را آشکارتر نماید و از این طریق به درک و حل مسائل زیستمحیطی کمک نماید. با توجه به این نکته که حوزه محیط زیست، نظر پژوهشگران فعال در مجموعه وسیعی از رشته‌های دانشگاهی را به خود جلب کرده‌است، لذا از منظر

علمی واجد اهمیت فراوانی می باشد (ردکلیف و بنتون، ۱۹۹۴، ص ۱). از سویی دیگر در طی یکی دو دهی گذشته کنفرانسها کنوانسیونها و توافقنامههای بینالمللی متعددی با محوریت چالشهای زیست محیطی توسط سازمانهای رسمی بینالمللی، مانند سازمان ملل انجام شده که با استقبال حکومتها و کشورهای مختلف مواجه شده است. در کنوانسیونهای و کنفرانسهای مذکور همواره اصول و قواعدی مورد توافق حکومتها و در سطح مجامع بین المللی قرار میگیرد که براساس حقوق بینالملل همهی کشورهای امضاء کننده آن ملزم به رعایت مفاد آن میگردد» (حاتمی، ۱۳۹۰، ص ۱۹). بنابراین با توجه به تأکیدی که بر موضوعات زیستمحیطی در قوانین بین المللی و داخلی شده است تحقیق پیرامون مسائل زیست محیطی از منظر حقوقی و قانونی نیز دارای اهمیت به سزایی می باشد. از سویی دیگر مسائل زیست محیطی هزینههای اقتصادی فراوانی بر دوش حکومتها و مردم حمل میکند. هزینهی فرسایش خاک در ایران (روزنامه بهار، ۱۳۹۲، ۱۹ فروردین). اثر آلودگی هوا و افزایش آلایندههای جوی بر هزینههای پزشکی و سلامت همواره افزایش مییابد. تغییر اکوسیستم ها و خشک شدن رودها و تالابها، بار اقتصادی سنگینی بر دوش مردم و جامعه محسوب میشود (روزنامه ایران، ۱۳۹۱، ۲۰ آبان). لذا از منظر اقتصادی نیز این موضوع دارای اهمیت است. بعلاوه، آموزههای دینی برگرفته از آیات قرآنی و روایات، نشانگر آن است که اسلام به مسأله محیط زیست و نحوه رفتار با آن توجه شایانی داشته است (اسراری و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۱). در این زمینه آیات فراوانی وجود دارد که بارها بر رفتارهای اصلاحگرانه و سازنده تأکید کرده است (سورهی اعراف آیهی ۸۵) و (سورهی بقره آیهی ۲۰۵). روایت هایی از پیامبر اکرم (ص) نیز در این راستا وجود دارد که میفرماید از زمین حفاظت کنید به درستی که آن مادر شماست (اسراری و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۴). لذا از منظر دینی و مذهبی نیز پرداختن به مسائل زیست محیطی دارای ضرورت و اهمیت فراوانی است. از طرفی شناسایی و تحلیل گفتمانهای زیست محیطی مجلس به طور خاص نیز واجد اهمیت است. بررسی تاریخ معاصر نشان میدهد که پدیدهها، جریانها و رخدادهای زیست محیطی از مهمترین نیروهای اثرگذار بر تحولات

جامعه در عرصههای مختلف بودهاند. بدیهی است که با گسترش روز افزون پدیدهها و جریانهای مذکور، اهمیت مطالعه آن دو چندان میشود. با ورود افراد و نمایندگان مجلس به درونگفتمان و تبدیلی شدن شان به سوژههای گفتمانی، تحولی در آنها بوجود میآورد که باعث میشود بر اساس چارچوبهای گفتمانی مسلط آن لحظه بیانیشند و تصمیم بگیرند که میتوان نتیجه آن را در مذاکرات و قوانین و سیاستهای خاص در دورانهای خاص مشاهده کرد. در واقع گفتمانها در هر دوره با بازنمایی واقعیت به گونهای خاص عمیقاً بر کنشهای هواخواهانش در زندگی روزمره تأثیر میگذارد و لذا روایت گفتمانی آن از واقعیت، بواسطه نسبت دادن معنا به جهان تحت تأثیر شرایط اجتماعی خاصی بوده و دارای پیامدهای اجتماعی خاصی است (خسروی، ۱۳۹۰، ص ۱۵). لذا مقایسه مذاکرات مجلس با الگوهای گفتمان جهانی، نه فقط فهمی دقیقتر از جایگاه محیط زیست در ادوار مجلس میگذارد بلکه، نوع درک نمایندگان از مسائل زیست محیطی و سیاستگذاری این حوزه را آشکار میکند. شناسایی فضای گفتمانی حاکم بر روند مذاکرات میتواند یک نگاه کلان و تاریخی را در حوزهی سیاستگذاری محیط زیست در اختیار قانونگذاران و سیاستگذاران قرار دهد. این امر این امکان را به آنان میدهد که با نگاه به گذشته نقش مؤثرتر و مفیدتری در آینده سیاستگذاری محیط زیست ایفا کنند (صالحی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۷۴)

مبانی نظری: الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی

در سالهای اخیر تحلیل گفتمان به عنوان روشی با کارایی روز افزون برای تحلیل چگونگی ایجاد پذیرش و آرایش استراتژیک متون، تصاویر و ایدههای زیست محیطی مطرح شده است. گفتمان در مطالعات زیست محیطی به طرق مختلفی مطرح شده است. از یک خط داستانی که تابلوی راهنما برای کنش در اقدامات نهادی فراهم میکند گرفته (هایر، ۱۹۹۵) تا چهارچوبی برای جنبش اجتماعی که اقدام در سازمانهای جنبش های زیست محیطی را ممکن میسازد، تا یک مجموعه معانی زیست محیطی که حول واژهها، تصاویر، مفاهیم و فعالیتها ساخته

شده است (مایرسون و ریدین، ۱۹۹۶). کتابها و آثار بسیاری وجود دارد که درباره گفتمان زیست محیطی بحث کرده‌اند اما بسیاری از آنها سنخ‌شناسی ارائه نمیکنند. مانند: تحلیل دقیق برساختگرایی اجتماعی مارتین هایر (۱۹۹۵) از گفتمان نوسازی اکولوژیکی در مورد بارانهای اسیدی در بریتانیا و هلند طی دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰. و تحلیل کارن لیتفین (۱۹۹۴) در زمینه تغییرات گفتمان بینالمللی تخریب جهانی لایه ازن در دهه ۱۹۸۰ (هانینگن، ۱۳۹۲، ص ۶۳). و از این جهت به کار مان در این مقاله نمیآیند، چراکه هدفمان، اشاره و الگوگیری از رویکردهایی است که گونه‌شناسی یا سنخ‌شناسی از گفتمانهای زیست محیطی ارائه میکنند.

در یک ره یافت کلی و کلان، میتوان گفتمانهای موجود در زمینه محیط زیست را در قالب دو رویکرد از هم متمایز کرد: ۱- محیط زیستگرایی (environ-mentalism) و ۲- زیست بومگرایی (ecologism). سیر تحول تاریخی گفتمانهای زیست محیطی، بیانگر نوعی حرکت و انتقال از محیط زیستگرایی به زیست بومگرایی میباشد (صالحی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۸۲). به این صورت که تا اواسط قرن بیستم، بر اساس رویکرد مسلط علمگرایی پوزیتیویستی، این اندیشه در حوزه علوم اقتصادی و دانشهای زیست محیطی حاکم بود که رشد اقتصادی و بهره‌برداری از منابع محیط زیست حد و مرزی ندارد و کره زمین از امکانات تقریباً بیپایانی برای حفظ و بازسازی خود برخوردار است. این رویکرد به محیط زیست گرایی معروف شد. رویکرد گفتمانی محیط زیست گرایانه معتقد است بدون هرگونه دگرگونی بنیادین در ارزشهای کنونی و الگوهای تولید و مصرف، میتوان مسائل زیست محیطی را از میان برداشت (دایسون، ۱۳۷۷، ص ۱۰). محیط زیستگرایی کمتر به ارزشهای بنیادین طبیعت توجه دارد و اساساً طبیعت را مجموعه‌ای از منابع در خدمت انسان به حساب می‌آورد، اما پژوهشهای دانشمندان علوم طبیعی و اجتماعی در دهه ۱۹۶۰ نشان داد که امکانات رشد و توسعه در روی زمین محدود است (صالحی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۸۳). در واقع رشد فزاینده مسائل زیست محیطی در جهان باعث گسترش اندیشه‌ها و نظریه‌های جدید درباره ماهیت طبیعت، محیط زیست و نحوه ارتباط

انسان با آن گردید و زمینه رشد رویکرد زیست بومگرایی را فراهم آورد. رویکرد گفتمانی زیست بومگرایی معتقد است که حیات پایدار و شکوفای انسانها به دگرگونی بنیادین در رابطه‌اش با جهان طبیعی، و شیوه زندگی اجتماعی و سیاسی انسان بستگی دارد (دایسون، ۱۳۷۷، ص ۱۰). میتوان گفت که رویکرد زیست بومگرایی نوعی انقلاب فکری و انگاره جدید برای تحلیل عمیقتر بحران زیست محیطی و جستجوی راهکارهای جدید برای کاهش و مقابله با آنست. بنابراین زیست بومگرایی پدید آورنده هویت نوینی است که نوع بشر را عنصری از طبیعت میداند (کاستلز، ۱۳۸۲). این هویت فراتر از مرزهای ملی، نژادی، طبقاتی و بومی بوده و دربرگیرنده دیدگاهی جهانی است که بر منافع و مصالح مشترک همه انسانها بر روی زمین تأکید میکند. در ادامه سه مورد از گونه‌شناسیهای گفتمانهای زیست محیطی جهان امروز معرفی میشوند که در قالب انگاره گفتمانی زیست بوم گرایی قرار میگیرند. چراکه اساساً نگاهشان به محیط‌زیست، جهانی بوده و نهایتاً حامی محیط زیست‌اند.

یکی از تلاشهای اساسی برای سامان بخشیدن به تحلیل گفتمان زیستمحیطی از طرف هرندل و براون (۱۹۹۶) صورت گرفته است. «مدل لفاظی گفتمان زیست محیطی» به شکل سه دایره است که هر یک از آنها در گوشه‌ای از یک مثلث قرار گرفته‌اند. در رأس آن مثلث، «گفتمان انتظامی» قرار دارد و به نهادهای قدرتمندی اشاره میکند که تصمیمگیری و سیاست‌گذاریهای زیستمحیطی را انجام میدهند. در اینجا با طبیعت به عنوان یک منبع برخورد میشود. در گوشه پایین سمت راست مثلث، «گفتمان علمی» قرار دارد که در آن طبیعت به عنوان موضوع دانش مطمح نظر قرار میگیرد که از طریق روشهای علمی ایجاد میشود. سیاستگذاران همواره تصمیمات خود را در اینجا و به‌ویژه با تکیه بر اطلاعات فنی و شواهد کارشناسان بنا میکنند. در نهایت دقیقاً در قطب متضاد در گوشه سمت چپ «گفتمان شاعرانه» قرار دارد که مبتنی بر روایتیهای

۳. discourse Regulatory
۴. discourse Scientific
۵. discourse Poetic

انسانها محافظت شوند)

۶. اکولوژی ژرف^{۱۲} (تنوع حیات در زمین باید حفظ شود چون دارای ارزشی ذاتی است)

۷. عدالت زیست محیطی^{۱۳} (مشکلات زیست محیطی بازتاب و نتیجهی نابرابریهای اجتماعی اساسی است)

۸. اکوفمنیسم (سوء استفاده از اکوسیستم نشان دهندهی تسلط و عدم توجه مردان به نظم و چرخه‌ی طبیعت است)

۹. الهیات محیطی^{۱۴} (انسانها مجبورند از طبیعت حفاظت کنند چون مخلوق خداست).

برول معتقد است که این چندگانگی در گفتمانها موجب تکه‌تکه شدن جنبش زیست محیطی آمریکا و مانع از آن شده که این جنبش با صدایی واحد و متحد با مخاطب آگاه ملی سخن بگوید. طرفداران هر یک از این چهارچوب استدلالی در یک فرایند تشکیک و عدم تفاهم متقابل با یکدیگر سخن میگویند. برول هم مانند «اشنایرگ»^{۱۵} و پیروانش نتیجه میگیرد که بدون تغییر ساختاری واقعی، هیچ کنش زیستمحیطی معناداری نمیتواند وجود داشته باشد. تا مادامی که گفتمانهای مربوط به محیط زیست، خاستگاههای اجتماعی زیست بومی را بپوشاند و ادعای یک دید منسجم از خیر عمومی زیست محیطی را داشته باشند، بعید به نظر میرسد این امر اتفاق بیافتد (همان، ص ۶۲). جان هانیگن نیز سه گفتمان محیط زیستی را مشخص میکند: گفتمان آرکادی، گفتمان بوم شناختی و گفتمان عدالت زیست محیطی. ترتیب این گفتمانها تاریخی نیست، بلکه هر یک در مراحل مختلفی از تاریخچه جنبش محیط زیست جایگاه نخست را داشته است. ویژگی برجسته حاکم بر آنها همانند مدل هرندل و

در مورد طبیعت است که بر زیبایی معنویت و نیروی عاطفی تأکید می‌ورزد. نوشتن درباره طبیعت مثالی از این دست است. هرندل و براون تأکید میکنند که این سه گفتمان قدرتمند زیست محیطی در هر صورت مستقل از هم یا خالص نیستند و اغلب با هم تلفیق میشوند. در چنین مواردی بهتر است به دنبال یافتن «جهتگیریهای غالب»^{۱۶} باشیم (عنبری و دیگران، ۱۳۹۲، ص ۶۱). اقدام دیگری که در راستای طبقه بندی گفتمانهای زیستمحیطی صورت گرفته است، سنخ شناسی برول (۲۰۰۰) از چهارچوبهای استدلالی است که مورد پذیرش جنبش زیست محیطی ایالات متحده واقع شد. برول بر اساس ادبیات فلسفه زیست محیطی و مطالعه‌ی دقیق تاریخ محیط زیستگرایی در آمریکا به نه گفتمان متمایز دست یافت:

۱. تقدیر آشکار^{۱۷} (استخراج و توسعهی منابع طبیعی به محیط زیست ارزشی میبخشد که در غیر آن صورت فاقدش بود)

۲. مدیریت حیات وحش^{۱۸} (مدیریت علمی اکوسیستمها میتواند بقای جمعیت پایدار حیات وحش را برای سرگرمیهایی نظیر شکار تضمین کند)

۳. حفاظت از محیط زیست^{۱۹} (منابع طبیعی باید با استفاده از رویکرد فایده‌گرایانه بوسطه‌ورفنی مدیریت شوند)

۴. محافظت از طبیعت^{۲۰} (گسترهی حیات وحش باید از تهاجم انسان در امان بماند، چرا که از ارزش معنوی و زیبایی شناختی برخوردار است)

۵. محیط زیستگرایی اصلاحی^{۲۱} (اکوسیستمها باید به منظور سلامتی

tendencies Dominant ۶

destiny Manifest ۷

management Wildlife ۸

Conservation ۹

Preservation ۱۰

environmentalism Reform ۱۱

ecology Deep ۱۲

justice Environmental ۱۳

Ecotheology ۱۴

Schnaiberg ۱۵

براون «انگیزه» و «توجیه» اقدام در زمینه محیط زیست است (هانینگن، ۱۳۹۲، ص ۶۳).

جدول ۱. گونه شناسی گفتمان‌های زیست محیطی هانینگن

گفتمان	آرکادی	حفظ اکوسیستم	عدالت زیست محیطی
منطق دفاع از محیط زیست	طبیعت ارزش زیباشناختی و معنوی دارد	دخالت انسان در اجتماعات حیاتی، تعادل طبیعت را برهم می زند	همه ی شهروندان حق زندگی و کار در محیط زیست سالم را دارند
کتاب های نمادین	اولین تابستان من در سیرا	بهار خاموش؛ نشریه شهر ماسهای	زباله دان در دیکسی
محل ظهور	بازگشت به جنبش طبیعت	علم زیست شناسی	کلیساهای سیاه پوستان
متحدان اصلی	حفاظت کنندگان	بوم شناسی و علم اخلاق	حقوق مدنی و محیط زیست گرای جوامع محلی

ترسناک منعکس شده است. برای مثال در قصه های ترسناک مانند «قرمز کوچولوی درشکه سوار» و «پتر و گرگ» گرگ نقشی محوری بازی میکند همچنین در یکی از آخرین کارها در این زمینه «دیزنی» در فیلم «دیو و دلبر» جنگل را مکانی خطرناک برای کودکان تنها معرفی کرده است.

ب) گفتمان بوم شناختی یا حفظ اکوسیستم: دومین گفتمان عمده‌ای که چگونگی برخورد با طبیعت و محیط زیست را شکل داده است بر محور مفاهیم «بومشناسی» و «زیستبوم» بنا شده است. با استناد به واژه شناسی هرندل و براون (۱۹۹۶) میتوان گفت که گفتمان علمی گرایش غالب در این گفتمان است گرچه در دهه ۱۹۷۰ این گفتمان با یک فشار و کشمکش هنجاری وارد جنبش زیست محیطی در حال ظهور شد. تا اوایل دهه ۱۹۷۰ بومشناسی تبدیل به سنگ بنای دغدغه جدید و سریع‌الانتشار نسبت به محیط زیست شده بود. بومشناسان به طور فزاینده‌ای پا را از نقش دانشمندی خود فراتر گذاشتند تا بتوانند سهم عمده‌ای در منازعات زیست محیطی داشته باشند. تعداد زیادی واژه‌های جدید به ادبیات انگلیسی اضافه شدند؛ مثل سیاست اکولوژیکی فاجعه اکولوژیکی و آگاهی اکولوژیکی (ورستر، ۱۹۷۷، ص ۳۴۱). مجله انگلیسی بومشناس به مرکز ثقلی برای محیط زیستگرایان چپ تحت رهبری ادوارد گلد اسمیت تبدیل شد. به‌طور طنزآمیزی تمام این

الف) گفتمان آرکادی: ون کوپن (۱۹۹۸) سه ویژگی را برای گفتمان آرکادی بیان می کند: بیرونی بودن، تصویرسازی و تکمیل‌کنندگی. بیرونی بودن به این معنی است که طبیعت آرکادی به عنوان امری بیرونی نسبت به جامعه انسانی ساخته شده است یا اینکه حداقل از زندگی روزمره شهری حذف شده است. تصویر سازی بیانگر این است که تصویر طبیعت در سنت آرکادی به صورت تصاویر بصری و کلیشه ای در حافظه فرهنگی جای گرفته است. از قرن‌ها پیش چنین مناظری در نقاشی های انگلیسی و هلندی یافت می‌شد اما امروزه، آنها بیشتر با عکسهای مناظر بکر طبیعت وحشی نظیر جنگل های استوایی آمازون مرتبط است. نهایتاً سنت آرکادی را می توان از طریق چارچوب تکمیل کنندگی به بهترین وجه درک کرد. به عبارتی سنت آرکادی در نقطه مقابل جامعه‌ی صنعتی شهری و همه مشکلات اجتماعی و زیست محیطی مرتبط با آن قرار می‌گیرد (هانینگن، ۱۳۹۲، ص ۶۵). با افزایش سریع روند شهری شدن اروپا و امریکا در اواخر قرن نوزدهم دیدگاهها به طبیعت به سرعت متحول شد. به طور خاص مفهوم «توحش یا طبیعت وحشی» که مدتهای طولانی تهدیدی برای شهرنشینی تلقی میشد کنار رفت و جای خود را به تصویری بسیار رمانتیک از طبیعت داد که در آن توحش ارزشمند بود. در بسیاری از ادبیات اسطوره‌های گذشته و کنونی ما تصویر سنتی از طبیعت و ساکنانش به صورتی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

۱۵۱

مدنی» کسانی که صدمه دیدند و نه در رابطه با «حقوق طبیعت» مطرح میکند (ناش، ۱۹۸۹). کاپک (۱۹۹۳) چهار مؤلفه‌ی عمده چهارچوب عدالت زیست محیطی را تعیین می‌کند: حق کسب اطلاعات در مورد موقعیت یک فرد، حق دادرسی جدی به هنگام طرح دعاوی مربوط به آلودگی، حق غرامت گرفتن از کسانی که یک محله‌ی خاص را آلوده ساخته‌اند و حق مشارکت دموکراتیک در تصمیم‌گیری برای آینده‌ی یک اجتماع آلوده. هر کدام از این مؤلفه‌ها نمایانگر یک ادعای خاص هستند که از لحاظ معانی با یک زبان استحقاقی^۶ بیان شده‌اند (ایبارا، کیتوسه، ۱۹۹۳). در این مقاله سعی شده، با الهام از الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی، میزان انطباق مذاکرات نمایندگان با هر یک از الگوهای مذکور، مورد بررسی قرار گیرد تا از این طریق بتوان تشخیص داد که محیط زیست در چه فضایی دیده شده است.

روش تحقیق

رویکرد این مقاله با توجه به داده‌های تحقیق که عبارتند از مذاکرات مجلس، رویکرد کیفی و از نوع تطبیقی است. پژوهش کیفی برای درک و تبیین پدیده‌های پیچیده اجتماعی از داده‌های کیفی، نظیر داده‌های حاصله از مصاحبه، مشاهده و مستنداتمانند متن و نظایر آن استفاده می‌کند (رضاعلی، ۱۳۹۴). داده‌های این پژوهش شامل کلیه مذاکرات نمایندگان هفت دوره مجلس شورای اسلامی می‌باشد که در طی ۳۳۲۸ جلسه در ادوار مذکور مورد مذاکره قرار گرفته‌اند. در تحقیقات کیفی، هدف نمونه‌گیری، انتخاب نمونه‌هایی است که با نظریه همخوانی داشته باشند یا مقوله‌های نظری را پرکنند (قجری، ۱۳۸۷، ص ۱۰۶)؛ لذا برخی از محققان عرصه روش کیفی، شیوه‌هایی از جمله نمونه‌گیری ساده (convenience) روش گلوله برفی (snow ball) نمونه‌گیری تئوریک یا مبتنی بر هدف را به عنوان شیوه‌های نمونه‌گیری در تحقیقات کیفی مطرح میکنند (ادیب حاج باقری، ۱۳۸۵، ص ۳۳). به نظر وداک (۲۰۰۱) ون دایک (۲۰۰۱) و فرکلاف (۲۰۰۵) تحلیلگر گفتمان بایستی برای انتخاب نمونه

اتفاقات در میانه‌ی یک شکاف روشنفکری عمیق در زمینه بومشناسی زیست‌شناختی، بین بومشناسی زیست‌بوم و بومشناسی تکاملی، بر سر مفهوم «انتخاب گروهی» که نوعی «خود-تنظیمی» است و به طور طبیعی رشد جمعیت را کنترل می‌کند، رخ داد. عوامل کلیدی مختلفی وجود دارند که محوریت بوم‌شناسی زیست‌بوم را در ظهور محیط زیست‌گرایی در دهه ۱۹۷۰ تبیین می‌کنند. اول زبان و منطق بوم‌شناسی با دغدغه‌های فزاینده‌ای در مورد تشعشعات رادیواکتیو مسمومیت ناشی از آفتکشها از زیاده‌جمعیت آلودگی شهری و علاقه به ساخت یک نظریه علمی فراگیر در مورد مشکلات زیست محیطی ارتباط داشت. بومشناسی از یک مدل علمی برای فهم اجتماعات گیاهی و حیوانی به نوعی «سلاح سازمانی» تغییر شکل داد که می‌توانست برای سامان‌دهی گسترش و احیای اخلاقی امر اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد. در این فرایند بوم‌شناسی به‌ترکیب جدیدی دست یافت: سیاستر جهانیتر و مخربتر بود (سیرز، ۱۹۶۴؛ شپرد، ۱۹۶۹). درحالی که برخی از بوم‌شناسان علمی نسبت به بازسازی این مفهوم واکنش منفی نشان دادند؛ دیگران از آن حمایت کردند با این استدلال که بحران زیست محیطی مستلزم معنای جدیدی از فعالیت اجتماعی از جانب محققان بومشناسی است. دسته‌ی دوم به مدعیان منتقدی تبدیل شدند که یک دیدگاه سیاسی را ارائه می‌کردند که در آن مرزهای بین طبیعت و جامعه به عمد نادیده گرفته می‌شد.

ج) گفتمان عدالت زیست محیطی: در دهه‌ی ۱۹۸۰ مجموعه‌ی جدیدی از «صورت‌های گفتمانی» در ایالات متحده ظهور کردند که در تفسیر مشکلات و اولویتهای زیست محیطی تفاوت زیادی با گفتمان‌های رایج داشتند. «دورستا تیلور» (۲۰۰۰، صص ۵۶۶-۵۰۸) میگوید که اندیشه عدالت زیست محیطی به عنوان بخش اصلی گفتمان زیست محیطی ظاهر شده است و در این مدت کمی که مطرح بوده است ماهیت گفتمان زیست محیطی را تغییر داد و چالشی را برای سلطه‌ی رویکرد نوین زیست محیطی ایجاد میکند. عدالت زیست محیطی مجموعه‌ای از دعاوی را در ارتباط با آلودگی‌های سمی با توجه به «حقوق

از میان داده‌های بی شمار با مشورت متخصصین حوزه مورد مطالعه یک یا چند مورد از برجسته ترین داده‌ها، متون و گفتارها را که به خوبی بازنمایی کننده گفتمان مورد نظر هستند به عنوان نمونه انتخاب و سپس آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد (قجری، ۱۳۸۷، ص ۱۰۷). روش نمونه گیری مورد استفاده در این تحقیق، نمونه گیری نظری یا مبتنی بر هدف است، لذا مذاکراتی وارد نمونه شدند که پیرامون حوزه محیط زیست باشند. البته ذکر این نکته مهم است که هم مذاکراتی که صراحتاً درباره محیط زیست اظهار نظر کرده و حامی محیطی زیست اند، و هم مذاکراتی که صراحتاً اظهار نظر نکرده اما تبعات زیست محیطی دارند به عنوان نمونه انتخاب شدند؛ هرچند که این مذاکرات، با توجه به پیامدهای احتمالی اش مخرب محیط زیست بوده اند. این مذاکرات بعضاً تبدیل به قانون شده و بعضاً به صورت طرحهای نمایندگان یا لویج دولت، در مجلس مطرح شده اند و الزاماً به تصویب نمایندگان نرسیده اند.

برای انجام تحقیق حاضر، در عمل با چند مرحله درگیر بوده ایم؛ در مرحله اول، لایحه یا طرح با مضمون اصلی، تاریخ و دوره ارائه آن، گزارش شده و سپس استدلال های مخالفان و موافقان طرح یا لایحه بررسی شدند. سپس برای تعیین میزان تطبیق مذاکرات نمایندگان با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی، خوانشی از متن و مذاکرات انجام شد و مصادیقی از مذاکرات که محتوای آنها نشاندهنده الگوی گفتمانی خاصی باشد، مشخص شدند. این فرایند در سه مرحله پیش رفت و در هر مرحله، مذاکرات با یک الگوی جهانی مورد تطبیق قرار گرفت. لذا بر اساس روش اسنادی، به خوانش متن و میزان انطباق با الگوی جهانی، مبادرت شد. ارزیابی کیفیت داده‌ها یا اعتبار و پایایی تحقیق با توجه با ماهیت کیفی پژوهش انجام شده است. محققان کیفی ملاکهای مختلفی را در این خصوص پیشنهاد داده‌اند: کرک و میلر به پایایی آرمانی (quixotic reliability) اشاره میکنند (فلیک، ۱۳۸۸، ص ۴۱۱). «زیگفرد جاگر» معیار جامعیت (completeness) را به عنوان معیار مناسبی برای تحلیل گفتمان معرفی میکند (جاگر، ۲۰۰۱، صص

۵۲-۵۱). ونداک معیار قابلیت دسترسی را به عنوانی که یکی از اهداف اصلی تحلیل گفتمان است معرفی میکند. وداک و رون اسکالن فرایند مثلثبندی یا مثلثسازی یا تثلیث (Triangulation) را برای تضمین اعتبار پیشنهاد میکنند (سیلورمن، ۱۳۷۹، ص ۵۶). «لینگلن و گویا» و همچنین «استرابت و کارپنز» (۱۹۹۹) چهار معیار مقبولیت (credibility) همسانی (dependability) تعیین و انتقال پذیری (confirmability) را برای ارزیابی دادههای کیفی پیشنهاد میکنند. به نظر نویسندگان فوق، درگیری مداوم محقق، استفاده از مثلث بندی یا تثلیث در تحقیق، بازنگری ناظرین، جستجو برای شواهد مغایر و مقبولیت پژوهشگر کارهایی است که برای مقبولیت پژوهش کیفی انجام میگیرد (قجری، ۱۳۸۷، ص ۱۱۳). «پاتر و وتزل» (۱۹۸۷) دو معیار انسجام و سودمندی را معرفی کرده اند. یورگنسن و فیلیپس نیز سه معیار برای اعتبار معرفی می کنند: محکم و استخواندار بودن تحلیل، جامعیت تحلیل و شفافیت تحلیل (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹، ص ۲۸۰). در این تحقیق تلاش شده است، اولاً نمونههای مناسبی انتخاب گردند تا معیار مقبولیت بر اساس توافق متخصصان تامین گردد؛ بدین منظور مذاکرات مرتبط با فضای محیط زیست شناسایی و انتخاب شدند؛ ثانیاً مراحل تحقیق روشن و مشخص باشند و از سوی دیگر با تایید آن از سوی اهل فن به گونه‌ای میتوان به اعتبار توافقی نزدیک گردید. این توافق زمینه کسب ملاک مشروعیت تحقیق بر اساس استحکام و جامعیت را نیز تا اندازه‌ای پوشش می دهد و نهایتاً اینکه شفافیت و قابل فهم بودن مطالب تحقیق میتواند به عنوان شاخصی دیگر کیفیت تحقیق را افزایش دهد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق در دو بخش ارائه شده اند. ابتدا با بررسی مذاکرات انجام شده در هفت دوره مجلس شورای اسلامی، مشخصات مذاکرات زیست محیطی در این هفت دوره معرفی می شوند. و سپس به این سوال پاسخ داده خواهد شد که آیا مذاکرات زیست محیطی نمایندگان، با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی انطباق دارند؟ و این انطباق شامل

از تصویب طرح توزیع عادلانه آب، تصویب لایحه اجازه تعیین نرخ آب برای مصارف شهری، کشاورزی، صنعتی و سایر مصارف، تصویب طرح قانونی جنگلها و مراتع و

۲. مجلس دوم (۱۳۶۳-۱۳۶۷): در طول چهار سال مجلس دوم ۵۴۰ جلسه برگزار شد که از این میزان، ۱۰ مذاکره زیست محیطی انجام شده است که ۴ مذاکره حامی محیط زیست (۲ طرح و ۲ لایحه) و ۶ مذاکره مخرب محیط زیست بوده‌اند. مهمترین مباحث مطرح شده در این مذاکرات عبارتند از تصویب قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به پروتکل اصلاحی کنوانسیون مربوط به تالابهای مهم بین المللی به ویژه تالابهای زیستگاههای پرندگان آبی، طرح تعیین تکلیف سازمان محیط زیست، تصویب لایحه عضویت دولت ایران در کنوانسیون تجارت بین المللی گونه‌های جانوران و گیاهان وحشی در معرض نابودی، تصویب لایحه ادامه عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان منطقه ای حفاظت محیط زیست دریایی و

۳. مجلس سوم (۱۳۶۷-۱۳۷۱): در این دوره ۴۸۹ جلسه برگزار شده است که ۲۳ مذاکره در حوزه محیط زیست صورت گرفته است. از این تعداد ۱۰ مذاکره زیست محیطی صورت گرفته حامی محیط زیست (یک طرح و ۹ لایحه) و ۱۳ مذاکره صورت گرفته مخرب محیط زیست بوده‌اند. مباحث مطرح شده در این مذاکرات شامل تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی به کنوانسیون مربوط به مقررات بین المللی جلوگیری از تصادم در دریا، تصویب لایحه اخذ ورودیه از بازدیدکنندگان پارکها و موزه های تاریخ طبیعی، تصویب لایحه پرداخت حقالکشف به کاشفین و مخبرین گارد سازمان حفاظت محیط زیست، تصویب طرح قانونی جلوگیری از آلودگی هوا و

چه حجم و بخشی از مذاکرات نمایندگان می شود؟ پاسخ به این سوال از اهمیت بالایی برخوردار است. چرا که از طریق همین مذاکرات می توان پی برد که تا چه اندازه نمایندگان مجلس، موضوعات و مسائل زیست محیطی را به عنوان پدیده ای جهانی می بینند و تا چه اندازه نسبت به منابع نسلهای آینده در حوزه محیط زیست دغدغه دارند؟ به عبارتی می توان پی برد، نمایندگان درباره محیط زیست چگونه می اندیشیده اند؟

۱- جایگاه محیط زیست در مذاکرات نمایندگان هفت دوره مجلس شورای اسلامی

مذاکرات زیست محیطی انجام شده به لحاظ نوع یا قالب، در پنج بخش از همدیگر تفکیک شده اند: طرح، لایحه، سوال از وزیر، نامه به رئیس جمهور و نهایتاً قرائت در کمیسیون. همچنین مذاکرات زیست محیطی به لحاظ نوع نگاه به محیط زیست به دو دسته تقسیم می شوند: دسته اول مذاکراتی اند که محیط زیست را در اولویت خود قرار داده و نتیجتاً حامی محیط زیستند و دسته دیگر مذاکراتی را شامل می شوند که نوسازی و توسعه زیر ساخت ها اولویت اول بوده و محیط زیست اولویت دوم یا چندانم بوده و بعضاً در اولویت مذاکره و سیاستگذاری قرار نمی گیرد و لذا از این جهت مخرب محیط زیست محسوب می شوند. بر این اساس مذاکرات دسته اول نشاندهنده گفتمانهای زیست محیطی و مذاکرات دسته دوم نشاندهنده گفتمان نوسازی و توسعه هستند.

۱. مجلس اول (۱۳۵۹-۱۳۶۳): مجلس اول به لحاظ حجم کار و فعالیت از پرکارترین مجالس بوده است و بیشترین جلسات و نشستها در بین ادوار مختلف مجلس در این دوره با ۶۲۵ جلسه صورت گرفته است که از این میزان، مجموعاً ۱۱ مذاکره، زیست محیطی بوده است. از این ۱۱ مذاکره ۶ مذاکره حامی محیط زیست (۲ طرح و یک لایحه و ۳ سوال از وزیر) و ۵ مذاکره نیز مخرب محیط زیست بوده اند. مهمترین مباحث مطرح شده در این مذاکرات عبارتند

۴. مجلس چهارم (۱۳۷۱ - ۱۳۷۵): در این دوره از ۴۲۶ جلسه برگزار شده، ۳۴ مذاکره زیست محیطی انجام شده که بیشترین فراوانی مربوط به مذاکرات زیست محیطی را به خود اختصاص داده است. از این تعداد ۱۶ مذاکره حامی (۴ طرح و ۱۲ لایحه) و ۱۸ مذاکره مخرب محیط زیست بوده اند. مباحث محوری مذاکرات عبارتند از تصویب لایحه اجازه عضویت جمهوری اسلامی ایران در کنوانسیون بازل درباره کنترل انتقالات برون مرزی مواد زاید زیان بخش و دفع آنها، تصویب لایحه اصلاح قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست بر اساس ماده ۶۰ آیین نامه داخلی، تصویب لایحه دو فوریتی الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون آب و هوا، تصویب طرح یک فوریتی در خصوص جلوگیری از تبدیل ۱۱۰۰ هکتار زمینهای کشاورزی آبی و دیم در اصفهان به دهکده المپیک، تصویب لایحه عضویت ایران در کنوانسیون تالابهای مهم بین المللی و تالابهای زیستگاههای پرندگان آبی و

۵. مجلس پنجم (۱۳۷۵ - ۱۳۷۹): در این دوره از ۳۸۷ جلسه برگزار شده، ۲۱ مذاکره زیست محیطی انجام شده است که از این تعداد ۱۱ مذاکره حامی (۴ طرح و ۷ لایحه) و ۱۰ مذاکره مخرب محیط زیست بوده است. موضوعاتی از قبیل تصویب طرح یک فوریتی الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای بیابان زدایی در کشورهایی که بطور جدی با خشکسالی و یا بیابان زایی مواجه می باشند، تصویب لایحه اجلاسهای لندن و کپنهاک راجع به پروتکل مونترال در مورد مواد کاهنده لایه ازن، تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون بین المللی آمادگی، مقابله و همکاری در برابر آلودگی نفتی، تصویب لایحه تاسیس موسسه بینالمللی تاس ماهیان دریای خزر، تصویب طرح دو فوریتی ایجاد تسهیلات

برای توسعه طرح های فاضلاب و بازسازی شبکه های آب شهری و

۶. مجلس ششم (۱۳۷۹ - ۱۳۸۳): از ۴۳۳ جلسه ای که در این دوره برگزار شد، ۳۳ مذاکره زیست محیطی انجام شده است که به لحاظ فراوانی بعد از مجلس چهارم، بیشترین مذاکرات زیست محیطی را به خود اختصاص داده است. از این تعداد ۱۹ مذاکره حامی (۹ طرح و ۷ لایحه و ۳ نامه به رئیس جمهور) و ۱۴ مذاکره مخرب محیط زیست بوده اند. موضوعات مهم بحث شده در این مذاکرات عبارتند از تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون روتردام در مورد آیین اعلام رضایت قبلی برای مقابله با مواد شیمیایی و آفت کشهای خطرناک خاص در تجارت بین المللی، تصویب لایحه پذیرش موافقتنامه تاسیس کمیسیون منطقه ای جهت کنترل ماهیگیری، تصویب طرح افزایش جریمه های تخلفات رانندگی موثر در آلودگی هوا، تصویب طرح یک فوریتی جایگزینی خودروهای فرسوده و

۷. مجلس هفتم (۱۳۸۳ - ۱۳۸۷): در این دوره ۴۲۸ جلسه انجام شده است که در این میان ۲۶ مذاکره در حوزه محیط زیست صورت گرفته است که ۱۴ مذاکره آن حامی (۱ طرح و ۱۲ لایحه و یک قرائت کمیسیون) و ۱۲ مذاکره مخرب محیط زیست بوده است. مهمترین مباحث مورد مذاکره در این دوره شامل تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به پروتکل کیوتو در مورد کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییر آب و هوا، تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون استکهلم در خصوص آلاینده های آلی پایدار، تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب حفاظت از محیط زیست دریایی دریای خزر، تصویب

ردیف	نوع مذاکره				
	لایحه	سوال از وزیر	نامه به رئیس جمهور	قرائت کمیسیون	جمع
مجلس اول					
۲	۱	۳	۰	۰	۶
%۸,۷	%۲,۰	%۱۰۰,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۷,۵
مجلس دوم					
۲	۲	۰	۰	۰	۴
%۸,۷	%۴,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۵,۰
مجلس سوم					
۱	۹	۰	۰	۰	۱۰
%۴,۳	%۱۸,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۱۲,۵
مجلس چهارم					
۴	۱۲	۰	۰	۰	۱۵
%۱۷,۴	%۲۴,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۲۰,۰
مجلس پنجم					
۱	۷	۰	۰	۰	۱۱
%۴,۳	%۱۴,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۱۳,۸
مجلس ششم					
۹	۷	۰	۳	۰	۱۹
%۳۹,۱	%۱۴,۰	%۰,۰	%۱۰۰,۰	%۰,۰	%۲۳,۸
مجلس هفتم					
۱	۱۲	۰	۰	۱	۱۴
%۴,۳	%۲۴,۰	%۰,۰	%۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۷,۵
جمع					
۲۳	۵۰	۳	۳	۱	۸۰
%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰	%۱۰۰,۰

لایحه موافقتنامه همکاری در زمینه قرنطینه گیاهی و حفظ نباتات بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری ترکیه و ...

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی مذاکرات زیست محیطی صورت گرفته حامی محیط زیست بر حسب قالب مذاکره

فراوانی	درصد	درصد تجمعی	
طرح	۲۳	۲۸,۸	۲۸,۸
لایحه	۵۰	۶۲,۵	۹۱,۳
سوال از وزیر	۳	۳,۸	۹۵,۰
نامه به رئیس جمهور	۳	۳,۸	۹۸,۸
قرائت کمیسیون	۱	۱,۳	۱۰۰,۰
جمع	۸۰	۱۰۰,۰	

جدول فوق تعداد مذاکرات زیست محیطی صورت گرفته توسط نمایندگان در هفت دوره را بر اساس نوع و قالب مذاکره نشان می دهد. این مذاکرات حامی محیط زیست بوده اند و محتوا و نتیجه آنها عموماً در راستای محافظت از محیط زیست بوده است. همانگونه که ملاحظه می گردد ۶۲/۵ درصد از مذاکرات زیست محیطی صورت گرفته حامی محیط زیست، در قالب لوایح دولت تقدیم مجلس شده و پیرامون آن بحث شده است. ۲۸/۸ درصد نیز طرحهای داخل مجلس بوده است. مابقی مذاکرات که بخش کوچکی از مجموع مذاکرات زیست محیطی اند، در قالب سوال از وزیر و نامه به رئیس جمهور مطرح شده اند. آنچه آشکار است، اینست که بیشترین مذاکرات زیست محیطی، در ادوار هفتگانه مجلس شورای اسلامی، دغدغه دولتها بوده اند که در قالب لایحه تقدیم مجلس شده اند.

جدول شماره ۳. توزیع فراوانی نوع (قالب) مذاکرات زیست محیطی صورت گرفته حامی محیط زیست بر حسب دوره مجلس

جدول بالا وضعیت نوع مذاکرات زیست محیطی صورت گرفته حامی محیط زیست را در ادوار مختلف هفتگانه مجلس نشان می دهد. بیشترین مذاکرات زیست محیطی در قالب طرح، که نشاندهنده دغدغه های زیست محیطی نمایندگان مجلس است، با ۳۹ درصد متعلق به مجلس ششم است و از این حیث می توان مجلس ششم را فعالترین مجلس در جهت ارائه طرحهای زیست محیطی به حساب آورد. از طرف دیگر بیشتر لوایح زیست محیطی که در طول مجالس هفتگانه ارائه شده اند، در مجلس چهارم (با ۲۴ درصد) و هفتم (با ۲۴ درصد) بوده اند که به ترتیب توسط دولت دوم هاشمی رفسنجانی و دولت اول احمدی نژاد به این دو مجلس ارائه شده و مورد مذاکره نمایندگان قرار گرفته اند. بعلاوه جدول نشان می دهد که بیشترین مذاکرات زیست محیطی انجام شده فارغ از نوع و قالب مذاکره، به ترتیب در مجلس ششم، چهارم و سپس مجلس هفتم انجام شده است.

جدول شماره ۴. وضعیت مذاکرات زیست محیطی در مجلس اول تا هفتم

مجلس اول	مجلس دوم	مجلس سوم	مجلس چهارم	مجلس پنجم	مجلس ششم	مجلس هفتم	جمع
۱۳۵۹/۳/۷	۱۳۶۳/۳/۷	۱۳۶۷/۳/۷	۱۳۷۱/۳/۷	۱۳۷۵/۳/۱۲	۱۳۷۹/۳/۷	۱۳۸۳/۳/۷	۲۸
تا	تا	تا	تا	تا	تا	تا	سال
۱۳۶۳/۳/۶	۱۳۶۷/۳/۶	۱۳۷۱/۳/۵	۱۳۷۵/۳/۶	۱۳۷۹/۳/۴	۱۳۸۳/۳/۶	۱۳۸۷/۳/۵	
۶۲۵	۵۴۰	۴۸۹	۴۲۶	۳۸۷	۴۳۳	۴۲۸	۳۳۲۸
۶	۴	۱۰	۱۶	۱۱	۱۹	۱۴	۸۰
۲	۲	۱	۴	۴	۹	۱	۲۳
۱	۲	۹	۱۲	۷	۷	۱۲	۵۰
۳	-	-	-	-	-	-	۳
-	-	-	-	-	۳	-	۳
-	-	-	-	-	-	۱	۱
۵	۶	۱۳	۱۸	۱۰	۱۴	۱۲	۷۸

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

۱۵۷

نوع مذاکره	طرح	۳	۳	۶	۱۰	۴	۸	۸	۴۲
	لایحه	۳	۷	۶	۶	۶	۴	۳۴	
	سوال از وزیر	-	-	-	-	-	-	-	
	نامه به رئیس جمهور	-	-	۲	-	-	-	۲	
	قرائت کمیسیون	-	-	-	-	-	-	-	
کل مذاکرات زیست محیطی		۱۱	۱۰	۲۳	۳۴	۲۱	۳۳	۲۶	۱۵۸
نوع نگاه		محلی (بخشی)	محلی (بخشی)	ملی	ملی	ملی	جهانی	جهانی	

جداول فوق وضعیت مذاکرات نمایندگان را در بازه زمانی سه دهه ای و هفت دوره ای مجلس شورای اسلامی نشان می دهد. همانگونه که در جدول آمده است، تعداد مذاکرات زیست محیطی (اعم از حامی یا مخرب)،و به تفکیک نوع مذاکره و نوع نگاه حاکم بر نمایندگان مشخص شده است.

۲- تطبیق مذاکرات نمایندگان با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی

برای رسیدن به میزان انطباق مذاکرات نمایندگان با الگوهای جهانی، سه الگوی گفتمانی: (۱) هانیگن، (۲) هرندل و براون و (۳) برول ملاک قرار گرفت و مذاکرات مذکور با این نگاه مورد خوانش قرار گرفت. دیدگاههای مذکور در بخش ادبیات نظری معرفی شده اند، به این ترتیب جداولی استخراج شد که نشان می دهد مذاکرات توسط چه نماینده ای و در چه تاریخی مطرح شده و با کدام گفتمان جهانی انطباق دارد. در ادامه ضمن معرفی وضعیت مذاکرات زیست محیطی نمایندگان در هفت دوره مجلس، جداول استخراج شده مذکور به همراه مصادیقی از بحثهای نمایندگان ارائه شده است.

گونه‌شناسی هانیگن	تعداد	نام مطرح کننده، عبارت کلیدی، تاریخ و صفحه
آرکادی	۳	فاضل هرنیدی: برخی پارکها به محض ورود فرد با منظره مشمئزکننده ای روبرو میشود، چهره پارکها بسیار برهم خورده است. ۱۳۶۷/۶/۲۲ -۲۴- منافعی: بحث حفاظت و نگه داری از تالابهای کشور هم به لحاظ زیبایی و هم به لحاظ اقامتگاه پرندگان مهاجر حائز اهمیت می باشد. ۱۳۷۲/۱۲/۳ ص ۲۸ و ۲۹- نعمت زاده: گونه های وحشی هم از لحاظ اقتصادی، هم زیبایی و هم حفظ و تعادل اکوسیستم اهمیت دارند. ۱۳۸۷/۹/۷ ص ۱۸
حفاظت از محیط زیست (اکوسیستم)	۲۲	یوسفی اشکوری: چه اقداماتی در جهت حفاظت از تخریب غیرقانونی و آتش سوزی های مشکوک صورت گرفته است؟ ۱۳۶۰/۱۱/۲۷ ص ۲۹- اعظم طالقانی: برای بقای نسل ماهیان در حال انقراض فصل صید باید کنترل گردد و حوضچه های پرورش ماهی بوجود آوریم. ۱۳۶۰/۳/۲۶ ص ۳۱- نوروزی: جنگلهای شمال کشور رو به نابودی است. چه اقداماتی در این زمینه انجام شده است؟ ۱۳۶۱/۵/۱۷ ص ۳۱- لطیف صفری: حفظ منابع طبیعی و توسعه و بهره برداری از آن در هر مملکتی یکی از سرمایه های اصلی است که طمینه حفظ جانوران و انسانها را فراهم میکند. ۱۳۶۲/۸/۱۰ ص ۱۸- شینی مصطفی: احیا و حفاظت از زیستگاههای پرندگان تولید نسل آنها را بیشتر کرده و از خطر انقراض در امان خواهند بود. ۱۳۶۵/۳/۱۴ ص ۳۴- مدنی: گسترع در حال انقراض برخی گونه های نایاب باید کنترل گردد. ۱۳۶۷/۲/۲۹ ص ۲۵- سیحانی نیا: کار کنوانسیون منطقه ای کویت حفاظت و بهبود شرایط زیستی خلیج فارس خواهد بود. ۱۳۶۶/۹/۱ ص ۲۷- غلامرضا فدایی: حفاظت از گونه های مختلف گیاهی نیاز به هزینه دارد که اخذ ورودیه میتواند یکی از منابع تامین این هزینه ها باشد. ۱۳۶۷/۶/۲۲ ص ۲۴- طاهایی: اگر در حفاظت از گونه های بیرمازندان و ماهی آزاد تلاش بیشتری صورت میگرفت، امروز با خطر انقراض آنها مواجه نبودیم. ۱۳۶۷/۸/۸ ص ۳۱- کبیری: حفظ محیط زیست وظیفه ای عمومی است. ۱۳۶۹/۹/۷ ص ۲۱- احمد کبیری: سازمان جنگلها و مراتع کشور موظف است ضمن حفاظت از گونه های در حال انقراض، متخلفین را به مراجع

قضایی معرفی نماید. ۱۳۷۰/۵/۸ ص ۳۲- احمد کبیری: هدف کمیسیون مزبور تلاش در جهت حفظ و صیانت محیط زیست دریایی از آلودگی هایی است که توسط عملیات اکتشافی رخ میدهد. ۱۳۷۰/۷/۲ ص ۲۳- منافی: کشورهای عضو موظف به کنترل تولید گازهای گلخانه ای و در نهایت حفظ فضای سبز و جنگلها خواهند بود. ۱۳۷۵/۲/۲۶ ص ۲۸- منافی: لزوم حفظ گونه های گیاهی و جانوری در حال انقراض که برای ادامه چرخه حیات ضروری می باشند. ۱۳۷۵/۲/۲۶ ص ۲۹- شایسته: احداث دهکده المپیک در زمینهای کشاورزی بخش عظیمی از خاک قابل کشت را از بین خواهد برد و منجر به فرسایش خاک می گردد. ۱۳۷۴/۱/۱۵ ص ۲۳- منافی: عضویت در این کنوانسیون زمینه بازسازی و حفاظت از تالابهای کشور را فراهم می کند. ۱۳۷۲/۱۲/۳ ص ۲۸ و ۲۹- فروزش: حفاظت از برخی گونه های ارزشمند وظیفه ای ملی و همگانی است. ۱۳۷۱/۷/۵ ص ۲۸- سیفیان: براساس کنوانسیون در صورت بروز حادثه ای زیست محیطی برای نجات دهنده محیط زیست اجرت و پاداش در نظر گرفته می شود. ۱۳۷۳/۱/۳ ص ۲۷- مرحبا: ممنوعیت صید ماهی در فصل تخمگذاری، ماهیان در حال انقراض را از نابودی نجات داده و منجر به بازبانی آنها میگردد. ۱۳۷۴/۳/۲۸ ص ۲۴- آقایی: ضرورت همکاری کشورهای حوزه خلیج فارس و دریا عمان به منظور حفاظت مدیریت و بهره برداری صحیحی از این منابع به چشم می خورد. ۱۳۸۰/۳/۲۹ ص ۲۷

علی موحدی ساوجی: طرح باید به گونه ای باشد که همه مردم بتوانند به قاعده از آب استفاده کنند، انفال و مشترکات متعلق به همه است. آب کشاورزی قیمت کمتری داشته باشد. ۱۳۶۱/۲/۳۰ ص ۲۴- سیحانی نیا: تردد کشتی ها در خلیج فارس و بهره برداری از منابع فلات قاره و زیرزمینی در دراز مدت سبب آلودگی آنها شده و منابع مهم دریایی را از بین میبرد. ۱۳۶۶/۹/۱ ص ۲۷- روحانی نیا: الحاق به کنوانسیون مزبور تلاشی است جهت حفظ حقوق در برابر شکارچیان غیر مجاز ۱۳۶۷/۸/۸ ص ۳۲- کبیری: وضعیت آلودگی هوا در تهران و شهرهای بزرگ به حدی است که گاهی مجبور به اعلام وضعیت اضطراری شده تا افراد با نراحتی قلبی و ... در خانه هایشان بمانند. ۱۳۶۹/۹/۷ ص ۲۱- کبیری: قطع گونه های نایاب مانند شمشاد، زرین، سرخدار، سرو خمره ای، چنل در سراسر کشور ممنوع می باشد. ۱۳۷۰/۵/۸ ص ۳۲- فارغ: با فرسایش خاک کشور از منابع غنی خاکهای کشاورزی تهی گشته و وابستگی کشاورزی بدنبال خواهد داشت. ۱۳۷۰/۵/۹ ص ۲۷- صدیق: کشورهای توسعه یافته همواره بدنبال کشورهای ثالثی هستند تا زباله های صنعتی خود را آنجا دفن کنند که مضرات جبران ناپذیری برای کشورهای مقصد در پی خواهد داشت. ۱۳۷۱/۶/۳۱ ص ۳۱- صدیق: کلیه منابع طبیعی که تا سال ۶۵ توسط متصرفین تصرف شده است، باید خلع ید شده و در اختیار عموم قرار گیرد. ۱۳۷۲/۱/۲۸ ص ۱۸- شایسته: تصویب طرح مزبور موجب از بین رفتن یکی از منابع ارتزاق خانوارهای روستایی کشاورزی خواهد شد. ۱۳۷۴/۱/۱۵ ص ۲۳- دهگان: در حال حاضر تمامی فاضلاب شمال تهران به سمت جنوب تهران روانه میگردد که مسئله ای عادلانه نیست. ۱۳۷۷/۳/۱۹ ص ۳۲- خانم راکعی: حفظ جان و مال آحاد مردم بعهدده حاکمیت است، لذا ضروری است دولت تمهیدات لازم برای مقابله و پیشگیری جریانات و سوانح طبیعی را مد نظر قرار دهد. ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ ص ۲۶- بنایی: آلودگی هوا سلامت شهروندان تهرانی و سایر کلانشهرها را تهدید می کند. ۱۳۸۷/۳/۱ ص ۲۹

جدول فوق تعداد مذاکرات و نمایندگانی را که دیدگاهشان در قالب گفتمان هانیگن قرار می گیرد، نشان می دهد. ۳۸ مذاکره از مجموع مذاکرات زیست محیطی صورت گرفته (۱۵۸ مذاکره)، با الگوی هانیگن منطبق اند. این مذاکرات در ادوار اول تا هفتم مجلس انجام شده و حاکی از آن است که بخش قابل توجهی از مذاکرات با ادبیات هانیگنی انطباق دارد. اما همانگونه که مشخص است، کمترین میزان از مذاکرات انجام شده به گفتمان آرکادی اشاره نموده‌اند و بیشترین بحثها در قالب گفتمان حفاظت و با هدف حفظ محیط زیست انجام شده است. در بحث گفتمان عدالت زیست محیطی نکاتی را باید مورد نظر قرار داد. با مروری بر روند مذاکرات، گفتمان عدالت زیست محیطی عموماً در دو مجلس اول توانست امکان ظهور پیدا کند و در ادوار دیگر تحت سیطره سایر الگوهای گفتمانی قرار گرفت. وجه اشتراک گفتمان عدالت هانیگن با گفتمان عدالت مورد بحث نمایندگان مجلس در آنست که هر دو به حقوق مدنی خسارت دیدگان اشاره دارند نه حقوق طبیعت (ناش ۱۹۸۹) و (هانیگن، ۱۳۹۲) اما تفاوت مهمی در گفتمان عدالت زیست محیطی در دیدگاه هانیگن با گفتمان عدالت زیست محیطی در مذاکرات نمایندگان مجلس مشاهده می گردد. الگوی عدالت زیست محیطی هانیگن به ۴ حوزه حقوق مدنی افراد اشاره می کند: حق کسب اطلاعات در مورد موقعیت یک فرد، حق دادرسی جدی به هنگام طرح دعاوی مربوط به آلودگی، حق غرامت گرفتن از کسانی که یک محله‌ی خاص را آلوده ساخته اند و حق مشارکت دموکراتیک در تصمیم گیری برای آینده‌ی یک اجتماع آلوده (هانیگن، ۱۳۹۲)؛ این بدان معناست که گفتمان عدالت زیست محیطی مورد اشاره هانیگن با این حقوق، زمینه و بستر مناسبی را برای سالم سازی و حفظ محیط زیست ایجاد می کند. اما در گفتمان عدالت زیست محیطی نمایندگان مجلس، وضعیت دوگانهای دارد: از یک طرف بر حق دسترسی همگان به محیط زیست سالم و عموماً به یک حوزه حقوق مدنی تاکید می شود. از طرف دیگر نمایندگان مجلس با این استدلال که منابع طبیعی و زیست محیطی جزو انفال بوده و در واقع منابع ملی است، لذا همه باید به آن دسترسی داشته

باشند، زمینه ای مهیا شد که منابع را در اختیار همه و مخصوصاً مستضعفین که در سنوات گذشته در حق آنها اجحاف صورت گرفته، قرار دهند. این نکات در بحثهای نمایندگان عمدتاً با نگاه به حوزه انتخابی که نمایندگی آنها برعهده دارند، یعنی نگاهی بخشی و محلی مطرح می شود. (طرح توزیع عادلانه آب که در جلسات ۳۱۲، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۸ و ۳۱۹ و به ترتیب در تاریخهای ۶۱/۲/۳۰، ۶۱/۳/۴، ۶۱/۳/۵، ۶۱/۳/۹، ۶۱/۳/۱۳ و ۶۱/۳/۱۶ دوره اول مجلس شورای اسلامی برگزار شد و همچنین طرح تعیین تکلیف منابع ملی که توسط دولت به افراد حقیقی یا حقوقی واگذار گردیده است، در جلسه شماره ۲۶۰ و در تاریخ ۸۱/۸/۱۲ دوره ششم مجلس شورای اسلامی برگزار شد). به عنوان مثال نمایندگانی که طرح تعیین تکلیف منابع ملی را مطرح می کنند، معتقدند منابعی که سالها در ید عده خاصی بوده، باید خلع ید شوند و به عنوان منابع ملی در اختیار همه قرار گیرند. طرح مذکور زمینه نظارت بیشتر دولت را بر منابع ملی مهیا میکند که این نوع نگاه مبتنی بر عدالت خواهی در حوزه محیط زیست است، اما طرح هایی چون طرح توزیع عادلانه آب در صدد است که با اتکا به مبانی عدالتخواهانه و در راستای کمک به کشاورزی، آب کشاورزی را با قیمت پایین در اختیار کشاورزان قرار دهد. این وضعیت علی رغم اینکه در چارچوب عدالتخواهی قرار دارد اما عملاً پیامدهایی در پی دارد که محیط زیست را در معرض تهدید قرار می دهد. بدین معنا که در طرح مذکور، این موضوع مطرح می گردد که عدالت اسلامی اقتضاء می کند تا آب کشاورزی ارزانتر در اختیار کشاورزان قرار گیرد تا زمینه رشد کشاورزی را فراهم کند. بنابراین عملاً زمینه فشار بیشتر بر منابع آبی زیر زمینی را فراهم می آورد و سرعت مشکلات زیست محیطی آینده را تسریع میکند. درحالیکه گفتمان عدالت هانیگنی حامی محیط زیست است، گفتمان عدالت مجلس در برخی جنبه ها حامی محیط زیست و در برخی موارد علی رغم جنبه های عدالتخواهانه، مخرب محیط زیست است. بعلاوه گفتمان عدالت هانیگن در حالیکه نگاهی جهانی دارد، گفتمان عدالت زیست محیطی مجلس از نگاهی محلی و بخشی برخوردار است.

گونه‌شناسی هرندل و براون	تعداد	نام مطرح کننده، عبارت کلیدی، تاریخ و صفحه
شاعرانه	۳	فاضل هرنندی: برخی پارکها به محض ورود فرد با منظره مشمئز کننده ای روبرو می شود، چهره پارکها بسیار برهم خورده است. ۱۳۶۷/۶/۲۲ - ۲۴ - منافی: بحث حفاظت و نگه داری از تالابهای کشور هم به لحاظ زیبایی و هم به لحاظ اقامتگاه پرندگان مهاجر حائز اهمیت می باشد. ۱۳۷۲/۱۲/۳ - ۲۸ و ۲۹ - نعمت زاده: گونه های وحشی هم از لحاظ اقتصادی، هم زیبایی و هم حفظ و تعادل اکوسیستم اهمیت دارند. ۱۳۸۷/۹/۷ - ۱۸
انتظامی	۱۲	سلامتی (وزیر کشاورزی): نهادهایی صادقانه اما ناآگاهانه در جهت واگذاری زمینهای جنگلی و مرتعی به کشاورزان اقدام کرده‌اند. ۱۳۶۰/۱۱/۲۷ - ۲۹ - سلامتی (وزیر کشاورزی): توسط نهادهای قدرتمند که تصمیم گیرهای محیط زیستی را انجام میدهند، اقداماتی جهت کنترل صید ماهی انجام شده است. ۱۳۶۰/۳/۲۶ - ۳۱ - لطیف صفری: سازمان نظر کارشناسی و علمی خود را می دهد، وزارت نیرو، کشاورزی و وزارت کشور و ... هریک نقش خود را ایفا خواهند کرد. ۱۳۶۴/۳/۲۷ - ۲۵ - غلامعلی شهرکی: عدم عضویت ایران در کنوانسیون منجر به عدم توانایی در دفاع از حقوق خود در زمینه مسائل و رخدادهای دریایی خواهد شد. ۱۳۶۷/۷/۵ - ۲۹ - طاهایی: سازمان محیط زیست از این طریق اهرمهای لازم جهت اجرای اهداف خود را خواهد داشت. ۱۳۶۷/۸/۸ - ۳۱ - کبیری: این طرح جامع نگری شده و کلیه دستگاههای ذیربط ملزم به رعایت اصول محیط زیستی خواهند بود. ۱۳۶۷/۹/۷ - ۲۱ - کبیری: سازمان جنگلها و مراتع کشور موظف است ضمن حفاظت از گونه های در حال انقراض، متخلفین را به مراجع قضایی معرفی نماید. ۱۳۷۰/۵/۸ - ۳۲ - کمال الدین شهریار: شورای عالی اقیانوس شناسی کشور جهت انجام و هماهنگی مطالعات و تحقیقات و عملیات دامنه دار دریایدر هفت کمیته تخصصی تشکیل خواهد شد که حفظ محیط زیست دریایی و کنترل آلودگی های دریایی را بر عهده خواهد داشت. ۱۳۶۹/۱/۲۹ - ۲۷ - کبیری: پروتکل حاضر یک سری ضوابط و پارامترهایی را مشخص کرده که کشورهای عضو ملزم به رعایت جهت کنترل آلودگی نفتی ناشی میکند. ۱۳۷۰/۷/۲ - ۲۳ - صدیق: ریاست شورای عالی محیط زیست با رئیس جمهور است و اعضای آن وزراء کشاورزی، صنایع، مسکن و شهرسازی، جهاد سازندگی خواهند بود. ۱۳۷۱/۶/۳۱ - ۲۳ - مرجبا: هرساله مدیران بخشنامه های مختلفی ارائه می دهند و صیادان دچار سردرگمی و بلامتکلیفی هستند. حقوق قانونی آنها نیز ضایع میگردد. ۱۳۷۴/۳/۲۸ - ۲۳ - قندهاری: موسسه تحقیقاتی مورد نظر باید برنامه ای راهبردی برای صید و پرورش ماهی ارائه دهد. ۱۳۷۶/۵/۷ - ۳۳

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

علمی	۳	رضا عبداللهی: هرگونه حادثه، اخلال، عیب و یا تغییرات در رابطه با منابع مولد اشعه که احتمال افزایش مخاطرات بالقوه محیط زیستی را در برداشته باشد، باید به واحدهای قانونی اطلاع رسانی شود. ۱۳۶۸/۱/۲۰ -۲۲- احمد کیبیری: اگر لایه ازن از بین برود، سبب عبور اشعه ماوراء بنفش از پوسته زمین شده و اثرات مخرب و زیانبار بر طبیعت، انسان و چرخه زندگی خواهد گذاشت. ۱۳۶۸/۸/۷ -۲۷- منافی: بدنبال مصرف بیش از اندازه انرژی و از بین رفتن جنگلها و افزایش گازهای گلخانه ای و تغییرات اقلیم، حیات بشری بطور جدی در معرض خطر قرار گرفته است. ۱۳۷۵/۲/۲۶ -۲۸-
------	---	--

از مجموع مذاکرات صورت گرفته تعداد ۱۸ مذاکره با الگوی هرندل و براون منطبق اند. هرندل و براون سه گونه گفتمان زیست محیطی را شناسایی و تفکیک می کنند. گفتمان شاعرانه هرندل و براون به لحاظ معنایی و موضوعی به گفتمان آرکادی هانیگن بسیار نزدیک است و همانگونه که مشخص است، عمده مذاکرات نمایندگان از منظر زیبا شناختی و شاعرانه صورت نمی گیرد. آنچه مشهود است آنست که مذاکرات مجلس عموماً با گفتمان انتظامی انطباق دارد. گفتمان انتظامی عموماً به سازمانها و ارگانهای اشاره دارد که وظایف و حیطه عملکردی شان در حوزه محیط زیست قرار داشته و عمدتاً تصمیم گیرنده و تعیینکننده خط مشی های زیست محیطیاند (هانیگن، ۱۳۹۲، ص ۶۰) مانند سازمان حفاظت محیط زیست، منابع طبیعی، جهاد کشاورزی، سازمان جنگلها، شورای عالی محیط زیست، سازمان اقیانوس شناسی و غیره. بخش قابل توجهی از مذاکرات مجلس درباره این سازمانها، وظایف و شیوه عملکرد آنها بوده است و بنابراین با گفتمان انتظامی هرندل و براون منطبق می باشد. نکته دیگر اینکه نمایندگان در مذاکراتشان پیرامون مسائل محیط زیستی، کمتر از استدلالها و بحثهای علمی استفاده نموده اند و لذا مذاکرات کمتر رنگ و بوی گفتمان علمی به خود گرفته است.

جدول شماره ۷. مصادیق مذاکرات صورت گرفته منطبق با الگوی برول

گونه شناسی برول	تعداد	نام مطرح کننده، عبارت کلیدی، تاریخ و صفحه
تقدیر آشکار	۲	سلامتی (وزیر کشاورزی): دریاها و مایه های ما بخصوص خلیج فارس و دریای عمان این امکان را دارند که سالیانه ۱۰۰ هزار تن، ماهی تحویل جامعه دهد در حالیکه در سالهای گذشته ۴ تا ۶ هزار تن بیشتر نبوده است. ۱۳۶۰/۳/۲۶ -۳۱- مقدم نژاد: لایحه به منظور حفظ دراز مدت و بهره برداری پایدار از ذخائر ماهیان مهاجر به مجلس تقدیم شده است. ۱۳۷۶/۷/۲۳ -۲۱-
مدیریت حیات وحش	۱	اعظم طالقانی: برای بقای نسل ماهیان در حال انقراض فصل صید باید کنترل گردد و حوضچه های پرورش ماهی بوجود آوریم. ۱۳۶۰/۳/۲۶ -۳۱-

حفاظت از محیط زیست	۲۲	یوسفی اشکوری: چه اقداماتی در جهت حفاظت از تخریب غیرقانونی و آتش سوزی های مشکوک صورت گرفته است؟ ۱۳۶۰/۱۱/۲۷ ص ۳۹- نوروزی: جنگلهای شمال کشور رو به نابودی است. چه اقداماتی در این زمینه انجام شده است؟ ۱۳۶۱/۵/۱۷ ص ۳۱- لطیف صفری: حفظ منابع طبیعی و توسعه و بهره برداری از آن در هر مملکتی یکی از سرمایه های اصلی است که طمیننه حفظ جانوران و انسانها را فراهم میکند. ۱۳۶۲/۸/۱۰ ص ۱۸- شینی مصطفی: احیا و حفاظت از زیستگاههای پرندگان تولید نسل آنها را بیشتر کرده و از خطر انقراض در امان خواهند بود. ۱۳۶۵/۳/۱۴ ص ۳۴- مدنی: گسترع در حال انقراض برخی گونه های نایاب باید کنترل گردد. ۱۳۶۷/۲/۲۹ ص ۲۵- سیحانی نیا: کار کنوانسیون منطقه ای کویت حفاظت و بهبود شرایط زیستی خلیج فارس خواهد بود. ۱۳۶۶/۹/۱ ص ۲۷- غلامرضا فدایی: حفاظت از گونه های مختلف گیاهی نیاز به هزینه دارد که اخذ ورودیه میتواند یکی از منابع تامین این هزینه ها باشد. ۱۳۶۷/۶/۲۲ ص ۲۴- طاهایی: اگر در حفاظت از گونه های بیرمازندران و ماهی آزاد تلاش بیشتری صورت میگرفت، امروز با خطر انقراض آنها مواجه نبودیم. ۱۳۶۷/۸/۸ ص ۳۱- احمد کبیری: حفظ محیط زیست وظیفه ای عمومی است. ۱۳۶۹/۹/۷ ص ۲۱- احمد کبیری: سازمان جنگلهای و مراتع کشور موظف است ضمن حفاظت از گونه های در حال انقراض، متخلفین را به مراجع قضایی معرفی نماید. ۱۳۷۰/۵/۸ ص ۳۲- احمد کبیری: هدف کمیسیون مزبور تلاش در جهت حفظ و صیانت محیط زیست دریایی از آلودگی هایی است که توسط عملیات اکتشافی رخ میدهد. ۱۳۷۰/۷/۲ ص ۲۳- صدیق: کلیه منبع طبیعی که تا سال ۶۵ توسط متصرفین تصرف شده است، باید خلع ید شده و در اختیار عموم قرار گیرد. ۱۳۷۲/۱/۲۸ ص ۱۸- منافی: لزوم حفظ گونه های گیاهی و جانوری در حال انقراض که برای ادامه چرخه حیات ضروری می باشند. ۱۳۷۵/۲/۲۶ ص ۲۹- شایسته: تصویب طرح مزبور موجب از بین رفتن یکی از منابع ارتزاق خانوارهای روستایی کشاورزی خواهد شد. ۱۳۷۴/۱/۱۵ ص ۲۳- منافی: عصویت در این کنوانسیون زمینه بازسازی و حفاظت از تالابهای کشور را فراهم می کند. ۱۳۷۲/۱۲/۳ ص ۲۸ و ۲۹- فروزش: حفاظت از برخی گونه های ارزشمند وظیفه ای ملی و همگانی است. ۱۳۷۱/۷/۵ ص ۲۸- سیفیان: براساس کنوانسیون در صورت بروز حادثه ای زیست محیطی برای نجات دهنده محیط زیست اجرت و پاداش در نظر گرفته می شود. ۱۳۷۳/۱/۳ ص ۲۷- مرحبا: ممنوعیت صید ماهی در فصل تخمگذاری، ماهیان در حال انقراض را از نابودی نجات داده و منجر به بازبایی آنها میگردد. ۱۳۷۴/۳/۲۸ ص ۲۴- آقایی: ضرورت همکاری کشورهای حوزه خلیج فارس و دریا عمان به منظور حفاظت مدیریت و بهره برداری صحیحی از این منابع به چشم می خورد. ۱۳۸۰/۳/۲۹ ص ۲۷
محافظت از طبیعت	۱	نوروزی: جنگلهای شمال کشور رو به نابودی است. چه اقداماتی در این زمینه انجام شده است؟ ۱۳۶۱/۵/۱۷ ص ۳۱

محیط زیست گرای اصلاحی	۳	روحانی نیا: وجود پارکهای جنگلی برای جامعه انسانی امری حیاتی می باشد؛ مشکلات عدیده پارکها اعم از کثیفی و نابسامانی باید مرتفع گردد. ۱۳۶۷/۶/۲۲ ص ۲۳- طاهایی: در زنجیره حیات، انسان و حیات وحش ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر دارند. انسان از این پارامترها در تداوم جریان حیاتی و سیکل حیاتی اش بهره می جوید. ۱۳۶۷/۸/۸ ص ۲۷- منافعی: لزوم حفظ گونههای گیاهی و جانوری در حال انقراض که برای ادامه چرخه حیات ضروری می باشند. ۱۳۷۵/۲/۲۶ ص ۲۹
اکولوژی ژرف	۱	طاهایی: در زنجیره حیات، انسان و حیات وحش ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر دارند. انسان از این پارامترها در تداوم جریان حیاتی و سیکل حیاتی اش بهره می جوید. ۱۳۶۷/۸/۸ ص ۲۷
عدالت زیست محیطی	۱۳	علی موحدی ساوجی: طرح باید به گونه ای باشد که همه مردم بتوانند به قاعده از آب استفاده کنند، انفال و مشترکات متعلق به همه است. ۱۳۶۱/۲/۳۰ ص ۲۴- سیحانی نیا: تردد کشتیها در خلیج فارس و بهره برداری از منابع فلات قاره و زیرزمینی در دراز مدت سبب آلودگی آبها شده و منابع مهم دریایی را از بین میبرد. ۱۳۶۶/۹/۱ ص ۲۷- غلامعلی شهرکی: جهت کنترل آلودگی های احتمالی ناشی از تردد آبراهه ها عضویت ایران ضروری به نظر می رسد. ۱۳۶۷/۷/۵ ص ۲۹- روحانی نیا: الحاق به کنوانسیون مزبور تلاشی است جهت حفظ حقوق در برابر شکارچیان غیر مجاز ۱۳۶۷/۸/۸ ص ۳۲- کبیری: وضعیت آلودگی هوا در تهران و شهرهای بزرگ به حدی است که گاهی مجبور به اعلام وضعیت اضطراری شده تا افراد با ناراحتی قلبی و ... در خانههایشان بمانند. ۱۳۶۹/۹/۷ ص ۲۱- کبیری: قطع گونه های نایاب مانند شمشاد، زرین، سرخدار، سرو خمره ای، چنل در سراسر کشور ممنوع میباشد. ۱۳۷۰/۵/۸ ص ۳۲- فارغ: با فرسایش خاک کشور از منابع غنی خاکهای کشاورزی تهی گشته و وابستگی کشاورزی بدنبال خواهد داشت. ۱۳۷۰/۵/۹ ص ۲۷- صدیق: کشورهای توسعه یافته همواره بدنبال کشورهای ثالثی هستند تا زباله های صنعتی خود را آنجا دفن کنند که مضرات جبران ناپذیری برای کشورهای مقصد در پی خواهد داشت. ۱۳۷۱/۶/۳۱ ص ۳۱- صدیق: کلیه منبع طبیعی که تا سال ۶۵ توسط متصرفین تصرف شده است، باید خلع ید شده و در اختیار عموم قرار گیرد. ۱۳۷۲/۱/۲۸ ص ۱۸- شایسته: تصویب طرز مزبور موجب از بین رفتن یکی از منابع ارتزاق خانوارهای روستایی کشاورز خواهد شد. ۱۳۷۴/۱/۱۵ ص ۲۳- دهگان: در حال حاضر تمامی فاضلاب شمال تهران به سمت جنوب تهران روانه میگردد که مسئله ای عادلانه نیست. ۱۳۷۷/۳/۱۹ ص ۳۲- بنایی: آلودگی هوا سلامت شهروندان تهرانی و سایر کلانشهرها را تهدید می کند. ۱۳۸۷/۳/۱ ص ۲۹
اکوفمینیسم	-	-
الهیات محیطی	۴	رهامی (مخبر کمیسیون): دواشکال شرعی: قابل تملیک نبودن» و «قابل لغو نشدن» باید رفع گردد. ۱۳۶۱/۱۱/۱۴ ص ۱۸- کاظمی دینان: اخذ ورودیه مغایرتی با موازین شرعی و فرمایشات حضرت امام ندارد. ۱۳۶۷/۷/۲۲ ص ۲۶- ندیمی: بدلیل حساسیت دین مبین اسلام به مسائل زیست محیطی الحاق به پروتکل مزبور الزامی است. ۱۳۸۳/۱۰/۳۰ ص ۲۷- دلخوش: حفظ و حراست از انفال تاکید ویژه قرآن کریم و البته وظیفه ملی و همگانی است. ۱۳۸۴/۱/۲۴ ص ۲۱

بخش قابل توجهی از مذاکرات مجلس (۴۷ مذاکره از مجموع مذاکرات) با الگوی برول منطبق است. یک دلیل آنست که برول در گونه شناسی گفتمانهای زیست محیطی، گونه های بیشتری از گفتمانها را از همدیگر تفکیک نموده است. هرچند که وی معتقد است که این چندگانگی در گفتمان ها موجب تکه تکه شدن جنبش زیست محیطی آمریکا گردیده و مانع از آن شده که این جنبش با صدایی واحد و متحد با مخاطب آگاه ملی، سخن بگوید (عنبری و دیگران، ۱۳۹۲، ص ۶۰). به عبارت دیگر اگر جنبش زیست محیطی تکه تکه شده است به این علت است که الگوی گفتمانی زیست محیطی حاکم، اینگونه بوده است. برول گفتمان حفاظت از محیط زیست را از گفتمان حفاظت از طبیعت جدا نموده است و مبنای دقیقی برای این جدایی معرفی نکرده است. حتی گفتمان مدیریت حیات وحش و تقدیر آشکار به نوعی به همان گفتمان حفظ محیط زیست اشاره دارد. اما نکته مهم آنست که گفتمان حاکم، زمینه حفاظت از محیط زیست را هر چند در تکه ها و بخش های مختلف فراهم کرده است یعنی گفتمانهای زیست محیطی حامی محیط زیست بوده اند. تطبیق مذاکرات نمایندگان با این گونه شناسی نشان داد که عمده مذاکرات با گفتمان، عدالت زیست محیطی و حفاظت از محیط زیست انطباق دارد. البته برول در این سنخ شناسی گفتمانهای زیست محیطی، به گفتمان الهیات زیست محیطی اشاره می کند که جنبه نوآورانه ای دارد. منظور برول دیدگاهها و نکات برگرفته از متون دینی است که درباره محیط زیست اظهار نظر کرده است. با توجه به این نکته مذاکرات زیست محیطی نمایندگان که مبنای مذاکراتشان آیه و حدیث و بطور کلی میانی دینی باشد، جزو گفتمان الهیات زیست محیطی قرار می گیرد. اما نکته جالب آنست که علی رقم آنکه میانی دینی ما (اسلام) سرشار از توصیه هایی درباره محیط زیست است، اما بخش اندکی از مذاکرات در قالب این گفتمان قرار می گیرند. به عبارتی این گفتمان حتی نتوانسته است خود را به عنوان گفتمان رقیب در ادوار مجلس مطرح نماید.

جدول شماره ۸. از مصادیق مذاکراتی در حوزه گفتمانی نوسازی و توسعه

عنوان گفتمان	نام مطرح کننده، عبارت کلیدی، تاریخ و صفحه
نوسازی	صلواتی: ایجاد و گسترش صنایع مزبور برای کل کشور بخصوص شهر اصفهان بسیار کاربردی و ذینفع می باشد. ۱۳۶۱/۱۰/۲۷ ص ۲۶- مجید انصاری: بسیاری از صنایع با نظر شورای انقلاب پس از پیروزی انقلاب تعطیل شدند، لذا لزوم توسعه صنایع ایران در این برهه از زمان کاملاً محسوس می باشد. ۱۳۵۹/۹/۱۲ ص ۲۲- معزی: گسترش فعالیتهای تولیدی بخش خصوصی در زمینه صنعت و تجارت میتواند مکمل فعالیتهای دولتی و تعاونی باشد ۱۳۶۴/۹/۳ ص ۲۴- غلامرضا فدایی: سعی و اهتمام شرکت راه آن باید در ایجاد و گسترش خط آهن در مناطقی باشد که تاکنون راه آهن در آنها احداث نشده است. ۱۳۶۵/۱۰/۴ ص ۳۴- صدقیانی: ایجاد محیط تجاری در فضای غیر قابل استفاده مدارس میتواند زمینه اشتغال را فراهم کند. ۱۳۶۸/۴/۶ ص ۲۹- اسحاق جهانگیری: واگذاری کارخانهها و صنایع مسکوت مانده قبل از انقلاب به بنیاد شهید و شروع فعالیتهای آنها جهت اختصاص سود حاصله به خانواده های شهدا ۱۳۶۸/۱۱/۲۴ ص ۲۰- دکتر عباس شیبانی: فراهم کردن مسکن برای قشر کم درآمد و ضعیف با قیمتی ارزان در حومه شهرها درست مطابق با فرامین امام خمینی (ره) مبنی بر حمایت از مستضعفین می باشد. ۱۳۷۲/۱/۲۹ ص ۳۲- ناطق نوری: طرح خط آهن سرخس- مشهد- تاجن حقا میتواند به عنوان نقطه عطفی در تاریخ انقلاب اسلامی باشد. ۱۳۷۵/۲/۲۵ ص ۲۲

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

۱۶۶

از مجموع ۱۵۸ مذاکره زیست محیطی صورت گرفته، ۷۸ مذاکره انطباقی با الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی ندارند. این مذاکرات عموماً توسعه امکانات سخت افزاری و زیرساختی را هدف قرار میدهد. گسترش صنایع، گسترش فعالیتهای تولیدی، راه آهن، گسترش فضاهای تجاری، احداث کارخانه ها و توسعه ساخت و ساز در حومه شهرها و مواردی از این دست در اولویت این دسته از مذاکرات قرار داشته که با توجه به اولویت توسعه و نوسازی بر محیط زیست، نام این الگوی گفتمانی را نوسازی نهادیم. نمایندگان گفتمان نوسازی معتقدند که اختصاص بودجه از مصارف جاری کشور به محیط زیست و ایجاد محدودیت در فعالیتهای صنعتی به بهانه کمک به محیط زیست، سبب فشار آمدن به سیستم بانکی شده و علاوه بر آن اقشار متوسط و ضعیف آسیب خواهند دید. علاوه روند توسعه با کندی غیر قابل قبول مواجه خواهد شد. این نمایندگان در واقع مخالفت علنی خود را با حوزه محیط زیست ابراز نمی کنند، بلکه معتقدند که رشد صنایع و توسعه زیرساختهایی همانند احداث سد و گسترش جاده و پل و غیره، بر مسائل زیست محیطی اولویت دارد و با همین استدلال است که موافق ایجاد محدودیت در فعالیتهای صنعتی نیستند.

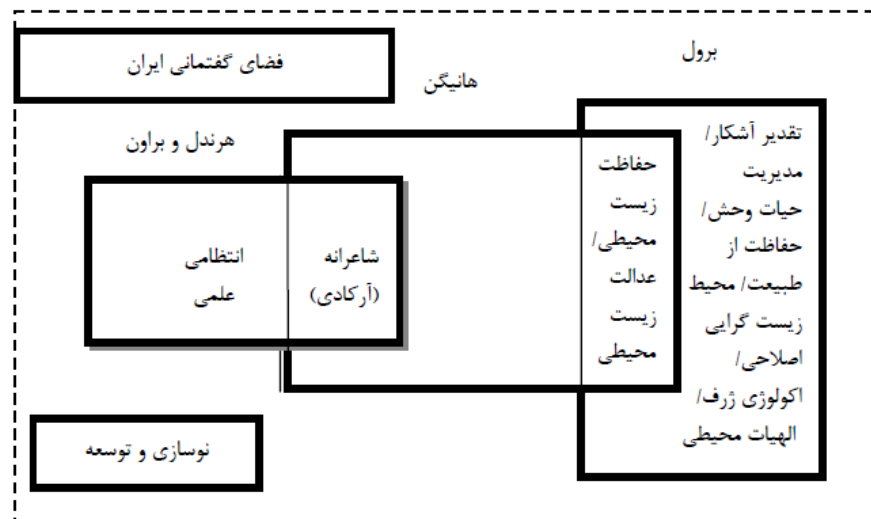
گفتمان نوسازی، تنها گفتمانی است که در طول هفت دوره مجلس شورای اسلامی همواره به عنوان رقیب حضور داشته، و در برخی دوره ها مانند مجلس اول و دوم کمرنگ تر و در سایر ادوار پررنگ تر بوده و کسانی که این گفتمان را نمایندگی می کردند همواره معتقد بوده اند که رشد کشاورزی و توسعه زیرساختهای صنعتی- اقتصادی کشور مانند، گسترش راهها، احداث راه آهن، گسترش صنایع، ایجاد شهرکهای صنعتی و غیره، با توجه به نیاز امروز جامعه امری ضروری و اجتناب ناپذیر می باشد و اولویت اصلی سیاستگذارها را تشکیل می دهد. این نگاه باعث شده که همواره مباحث زیست محیطی، به مثابه پدیده های دست چپ مطرح شوند و لذا گفتمان نوسازی، حامی محیط زیست محسوب نمیشود بهگونهای که در ادوار مختلف مجلس، گفتمان نوسازی، همواره در تقابل با گفتمانهای حافظ محیط زیست بوده و روند مذاکرات

و تصویب قوانین را تحت تاثیر قرار داده است. گفتمان نوسازی، گفتمان سیالی است که عموماً از شرایط اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جامعه تاثیر پذیرفته و به اقتضای شرایط، فراز و فرودهایی را در ادوار مختلف مجلس داشته است به گونه ای که با بدتر شدن شاخصهای اقتصادی جامعه و همچنین ظهور گفتمان سیاسی کارگزاران سازندگی، رسیدگی به معیشت و اشتغال مردم در اولویت سیاستگذارها قرار گرفت و لذا نمایندگان گفتمان نوسازی نیز مجال بیشتری برای تاثیر گذاری و جهت دهی به سیاستهای کلان مجلس پیدا نمودند. البته مهمترین رقیبان گفتمان نوسازی در روند مذاکرات مجلس، گفتمانهای حفظ محیط زیست و گفتمان مخاطره می باشد که هر دو گفتمان با نگاه مثبت به محیط زیست، اقدام به سیاستگذاری و وضع قوانین حافظ محیط زیست نموده اند.

بطور کلی از مجموع مذاکراتی که نمایندگان مورد بحث قرار داده اند (۱۵۸ مذاکره)، ۴۷ مذاکره با الگوی برول، ۳۸ مذاکره با الگوی هانینگ و ۱۸ مذاکره با الگوی هرندل و براون انطباق دارند. یعنی بیشتر مذاکرات، با سنخ شناسی برول و سپس هانینگ و نهایتاً با الگوی هرندل و براون انطباق دارد. اما با توجه به اینکه برخی از این سنخ شناسی ها با همدیگر همپوشانی دارد، برخی از مذاکرات هم در قالب الگوی برول و هم الگوی هانینگ و هرندل قرار می گیرند. مثلاً گفتمان عدالت هم در الگوی هانینگ و هم در الگوی برول آمده است، بنابراین برخی مذاکرات لاجرم در هر دو سنخ شناسی شمارش شده اند. ۷۸ مذاکره نیز با هیچیک از الگوهای مورد اشاره سنخیت و انطباقی ندارند؛ این مذاکرات اساساً بازتابی از شرایط اجتماعی ایران اند و مستقیماً مسائل زیست محیطی را مورد اشاره قرار نمی دهند، اما با توجه به اینکه مشوق ایجاد تاسیسات و امور زیر بنایی اند، به طور غیر مستقیم و بعضاً مستقیم، مخرب محیط زیست محسوب می شوند. این مذاکرات موید این بحث اینگلهارت است که اساساً کشورهای جهان سوم با اقتضائاتی که دارند توان فکر کردن به ارزشهای فرامادی مانند ارزشهای زیست محیطی را ندارند. (اینگلهارت و آبراهامسون، ۱۳۷۸، ص ۸۵). بررسی ویژگیها و اجزای

گفتمانهای حاکم بر روند مذاکرات نمایندگان و ارائه نوع شناسی گفتمانی حاکم بر مذاکرات نمایندگان در ادوار هفتگانه مجلس، خود بحث مفصلی است که در مقاله دیگری به آن پرداخته خواهد شد. در ادامه مدل مفهومی مستخرج از الگوهای حاکم بر فضای فکری و ذهنی نمایندگان آمده است.

ضمن مشخص کردن میزان انطباق مذاکرات زیست محیطی نمایندگان مجلس با گفتمانهای مذکور، جایگاه گفتمانهای مجلس را در این انطباق نشان می دهد. بعلاوه با خوانش مذاکرات نمایندگان، مدل تعدیل شده ای از گفتمانهای زیست محیطی حاکم بر مجلس اول تا هفتم استخراج گردید. بنابراین مقاله حاضر، سیاستگذاری نهاد مجلس را در سه دهه بعد از انقلاب در حوزه محیط زیست هدف قرار داده است.

نتیجه گیری و جمع بندی

در رهیافتی کلی گفتمانهای موجود در زمینه محیط زیست در قالب دو رویکرد از هم متمایز می شوند: ۱- محیط زیست گرایی و ۲- زیست بوم گرایی. رویکرد اول که تا اواسط قرن بیستم حاکم بود، معتقد بود طبیعت مجموعه ای از منابع در خدمت انسان است و رشد اقتصادی و بهره برداری از منابع زیست محیطی حدو مرزی ندارد چراکه امکانات زیست محیطی تقریباً بی پایان اند. با بروز مشکلات زیست محیطی، کم کم رویکرد زیست بوم گرایی جایگزین شد. این رویکرد نوع بشر را عنصری از طبیعت دانسته و فراتر از مرزهای ملی و بومی، با تاکید بر جهانی بودن مسائل زیست محیطی بر منافع مشترک همه انسانها بر روی زمین تمرکز دارد. در قالب این رویکرد، گونشناسیهای مختلفی از گفتمانهای زیست محیطی در دنیا انجام شده که تحقیق حاضر با الگوگیری از این گفتمانها،

در طول ۲۸ سال، از مجلس اول تا مجلس هفتم، ۳۳۲۸ جلسه علنی تشکیل شده است که در هر جلسه موضوعاتی در قالب طرح یا لایحه مورد بحث و مذاکره قرار گرفته است. از مجموع مذاکرات انجام شده ۱۵۸ مذاکره در حوزه محیط زیست انجام شده که برخی بصورت طرح و برخی بصورت لایحه بوده اند. برخی (۸۰ مذاکره) حامی محیط زیست و برخی (۷۸ مذاکره) مخرب محیط زیست بوده اند. هر مذاکره بطور میانگین شامل ۲۵ صفحه بوده، بنابراین جهت تحلیل مذاکرات زیست محیطی حدوداً ۴۰۰۰ صفحه سند مورد مطالعه قرار گرفت. بررسی مذاکرات نمایندگان نشان داد برخی از مذاکرات زیست محیطی، با الگوهای جهانی مطابقت دارد و برخی خیر. در این راستا هر بار کل مذاکرات یک الگو مورد خوانش قرار گرفت. مقایسه مذاکرات نمایندگان با الگوهای مذکور نشان می دهد که از مجموع مذاکرات زیست محیطی انجام شده، ۴۷ مذاکره با گونه شناسی برول؛ ۳۸ مذاکره با گونه شناسی هانیگن و ۱۸ مذاکره با گونه شناسی هنرندل و براون مطابقت دارد. ۷۸ مذاکره نیز با هیچکدام از گونه شناسی های فوق مطابقت ندارد. شناسایی گفتمان حاکم بر این مذاکرات، به ارائه مدل تعدیل شده ای از گفتمانهای زیست محیطی می انجامد.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

این مدل تعدیل شده، الگوی گفتمانی زیست محیطی حاکم بر ادوار مجلس را نشان می دهد که در مقاله جداگانه ای به آن پرداخته خواهد شد.

آن دسته از مذاکرات زیست محیطی که با گونه شناسی برول مطابقت دارند، بیشتر در قالب گفتمان حفاظت از محیط زیست و سپس عدالت زیست محیطی قرار می گیرند. مذاکرات منطبق با گونه شناسی هانیگن نیز همین گونه است یعنی بیشتر مذاکرات نمایندگان در الگوی هانیگن، با گفتمان حفاظت و سپس عدالت زیست محیطی مطابقت دارند. و نهایتاً در الگوی هرندل و براون، بیشتر مذاکرات با گفتمان انتظامی و سپس علمی و شاعرانه مطابقت دارند. آندسته از مذاکراتی که با هیچیک از گفتمانهای موجود در گونه شناسی های مذکور مطابقت ندارند، گفتمان نوسازی را شکل می دهند. نوسازی، گفتمان سیالی است که در ادوار هفتگانه مجلس وجود دارد و همواره در رقابت با سایر گفتمانهاست و سهم زیادی از مذاکرات را به خود اختصاص داده است. بیشتر مذاکرات مربوط به نوسازی و توسعه در مجالس چهارم و سوم و ششم مطرح شده اند.

گفتمان نوسازی، هم به عنوان رقیب سایر گفتمانها در ادوار مختلف مجلس و هم به عنوان گفتمان مسلط در ادوار چهارم و سوم، تاثیر زیاد و مهمی بر سیاستگذاری محیط زیست داشته است. تعداد مذاکرات مربوط به گفتمان نوسازی به تفکیک ادوار مجلس در جدول شماره ۴ آمده است. به این صورت که گفتمانهای مذکور، در ادوار مختلف، مجال بروز و ظهور پیدا کرده اند و روند مذاکرات نمایندگان را تحت تاثیر قرار داده اند، البته در همه ادوار گفتمان رقیبی وجود داشته است که همواره در صدد بوده است تا گفتمان مسلط را به چالش کشیده و تحت تاثیر قرار بدهد. لذا می توان در تحقیقی جداگانه دلایل هژمونیک شدن هر گفتمان را مورد بررسی قرار داد. همانگونه که ذکر شد گونه شناسی گفتمانهای زیست محیطی دنیا در قالب رویکرد زیست بوم گرایی قرار دارند و لذا مختصات و ویژگیهای این رویکرد درباره گفتمانهای آنها صادق است. نتیجه اینکه گفتمانهای جهانی

حامی محیط زیستند. این گفتمانها فضای ذهنی، علمی و عملی حاکم بر کنشگران اجتماعی و سیاسی حوزه محیط زیست را نشان می دهد. به عبارتی گفتمانهای جهانی نشان می دهد که کنشگران چگونه در راستای حمایت و حفاظت از محیط زیست فعالیت می کنند. از طرفی تطبیق و مقایسه مذاکرات نمایندگان مجلس با این گفتمانها نشان داد که انطباق کاملی با گفتمانهای جهانی وجود ندارد، بلکه فضای ذهنی متفاوت و خاصی بر نمایندگان مجلس، به عنوان یکی از کنشگران اصلی سیاستگذاری محیط زیست ایران حاکم است. این بحث نکته مهمی را در خصوص مذاکرات زیست محیطی مجلس آشکار کرد و آن اینکه، بر خلاف گفتمانهای جهانی که حامی محیط زیستند، برخی از مذاکرات مجلس حامی و برخی مخرب محیط زیستند؛ یا حداقل حامی محیط زیست نیستند. همانگونه که ذکر شد برخی مذاکرات با تاکید بر رشد و توسعه زیر ساختها و مجموعه فعالیتهایی که نوسازی نامیده شد، در روند سیاستگذاری، محیط زیست را در اولویت قرار نمی دهد و لذا پیامدهای آن تخریب محیط زیست است. لذا این گفتمان را می توان در ذیل رویکرد محیط زیست گرایی قرار داد. نکته دیگر نوع نگاه نمایندگان و گفتمانهای مجلس به محیط زیست است که از این جهت نیز با گفتمانهای جهانی قابل مقایسه و متمایز است. در حالیکه گفتمانهای جهانی درکی جهانی و بین المللی از مسائل زیست محیطی دارند، نگاه مذاکرات مجلس به مسائل زیست محیطی، متفاوت است، به گونه ای که از درک و نگاهی محلی و بخشی به درکی ملی و نهایتاً به درک و دیدگاه جهانی تغییر می کند. مثلاً در جایی که از عدالت زیست محیطی بحث می کنند، با تفسیرهایی که بعضاً در روند مذاکرات از عدالت مطرح می کنند، نگاهی محلی و بخشی به مسائل زیست محیطی دارد. در حالیکه نگاه برخی دیگر از مذاکرات به مسائل زیست محیطی بعضاً محلی (جاییکه نمایندگان دغدغه حفظ منابع زیستی حوزه نمایندگی خود را دارند) و عموماً ملی است (جاییکه منابع زیست محیطی را منابع ملی و متعلق به همه می دانند) و نهایتاً زمانیکه از مخاطرات بحث می کنند، نگاهی جهانی و فرا ملی به مسائل زیست محیطی دارند. چراکه معتقد است

مسائل زیست محیطی همه دنیا را تهدید می کنند. منابع و مأخذ

به نظر می رسد ضعف در حفظ منابع زیست محیطی، ناشی از تأثیرات گفتمان نوسازی باشد که رقیب گفتمانی مهمی در ادوار مختلف مجلس بوده است. با وجودی که در قانون اساسی (اصل ۴۸) به عنوان زیربنای نهاد قانونگذاری و همه برنامه های توسعه کشور بعد از انقلاب با شدت و حدت به موضوع تعادل و توازن و پایداری توسعه در سطح کشور پرداخته شده است لیکن، با گذشت بیش از سه دهه هنوز یکی از مسائل جدی در سطح سیاستگذاری و کلان کشوری موضوع تعادل و توازن منطقه‌ای و پایداری توسعه است. نتایج داده پژوهشهای جمالی و همکاران (۱۳۸۸)، توکلی نیا و شالی (۱۳۹۱)، قنبری (۱۳۹۳) و اشتیاقی (۱۳۹۳) نشان از فاصله بین استانهای کشور از حیث سطح توسعه پایدار است. برداشتهای چنگانه و عمدتا نادرست از توسعه از چالشهای اساسی سیاستگذاری در ایران محسوب می شود. نگاه به توسعه عمدتا در قالب مجموعه ای از شاخص های کمی و فیزیکی دیده می شود و اقدامات عمرانی و زیربنایی به مثابه توسعه قلمداد می شود درک مشترک و جامعی از مفهوم برنامه ریزی و توسعه در فرایند سیاستگذاری بسیار کم رنگ است. این وضعیت باعث شده همواره مجموعه ای از نمایندگان در ادوار مجلس با همین نگاه، گفتمانی را نمایندگی کنند که ملاحظات زیست محیطی را در درجه دوم اهمیت خود قرار داده اند. در این راستا یکی از ساز و کارهایی که افراد و جریان‌ها در ایران به کار برده‌اند ایجاد «دوقطبی» های مختلف است. شماری از دوقطبی‌ها برای خارج کردن محیط زیست از دستور کار به کار گرفته شده است. اغلب سیاستمداران و کلیت جامعه در دوقطبی بین «توسعه» و «محیط زیست» قرار داده شده‌اند. در بهترین حالت گفته شده که توسعه اولویت نخست و محیط زیست اولویت بعدی است، و از طریق چارچوب‌بندی کردن ذهن مردم و حذف سایر گزینه‌های ممکن، تعارضی بین توسعه و محیط زیست ایجاد شده و ایدئولوژی‌ای را بر ساخته‌اند که بنیانی واقعی نداشته است.

۱. ادیب حاج باقری، محسن و دیگران (۱۳۸۵). روشهای تحقیق کیفی، تهران، انتشارات بشری
۲. اشتیاقی، معصومه (۱۳۹۳) شکاف توسعه مرکز و پیرامون در ایران، شبکه مطالعات سیاستگذاری عمومی، مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری
۳. اشتیاقی معصومه (۱۳۹۴) آسیب شناسی توسعه نامتوازن در ایران، شبکه مطالعات سیاستگذاری عمومی، مرکز بررسی های استراتژیک ریاست جمهوری
۴. اینگلهارت، رونالد، پل آر آبراهامسون (۱۳۷۸). امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی، ترجمه شهناز شفیع خانی، نامه پژوهش، شماره ۱۴ و ۱۵
۵. بوتکین، دانیل و کالر، ادوارد (۱۳۷۸). شناخت محیط زیست: زمین، سیاره زنده‌ی ما، ترجمه‌ی عبدالحسین وهاب زاده، تهران، موزه طبیعت و حیات وحش ایران
۶. توکلی نیا، جمیله؛ شالی، محمد (۱۳۹۱) نابرابری منطقه ای در ایران، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۱۸، صفحه ۱۵-۱
۷. جمالی، فیروز؛ پورمحمدی، محمدرضا؛ قنبری، ابوالفضل (۱۳۸۸) تحلیلی بر روند نابرابری در نقاط شهری استانهای ایران (۱۳۸۵-۱۳۶۵)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۹۵، ص ۲۸-۱
۸. حاتمی، علی (۱۳۹۰). قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، نشر پارس بوک
۹. خسروی، جمال (۱۳۹۰) تطورات گفتمان مکتب قرآن. علل و زمینه ها، پایان نامه دکتری جامعه شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران

۱۰. رضا علی، روح الله (۱۳۹۴) پژوهش کیفی چیست، نشریه رسانه های جمعی، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی کشور، (<http://oerp.ir/article/2187>)

۱۱. رضایی، فرزانه (۱۳۸۷). تحلیل محتوای کتب درسی دوره های ابتدایی براساس مؤلفه های آموزش جهانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران

۱۲. روزنامه ایران (۱۳۹۱) فعالیتهای کوره گچ سالانه ۳۹ میلیارد خسارت می زند، ۲۰ آبان ماه

۱۳. روزنامه بهار (۱۳۹۲) هزینه فرسایش خام در کشور ۴۰ درصد درآمدهای نفتی است، دوشنبه، ۱۹ فروردین

۱۴. رنانی، محسن (۱۳۸۹) گفتگو با عنوان: بی ثباتی مستمر اصلی ترین مانع توسعه، مجله چشم انداز ایران، شهریور و مهر.

۱۵. صالحی، صادق و محمودی، حسین و دیبایی، نرگس و کریم زاده، سارا (۱۳۹۱). تحلیلی بر رابطه ی بین نگرش نوین محیط زیستی و مصرف انرژی خانگی، مجله ی علوم محیطی، سال نهم، شماره ۴

۱۶. صالحی، صادق و فیروزجائیان، علی اصغر و غلامرضا زاده، فاطمه (۱۳۹۳). تحلیل گفتمان زیست محیطی برنامه های توسعه اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۲۱

۱۷. عربشاهی، زهرا؛ جباری، حبیب (۱۳۹۴) تحلیل فضایی ناموزونی توسعه در ایران، ضمیمه اقتصادی روزنامه شرق

۱۸. فاضلی، محمد (۱۳۹۴) بحران محیط زیست و مسئولیت علوم اجتماعی، دو ماهنامه سیاسی اجتماعی اندیشه پویا، شماره ۳۱،

آذر و دی

۱۹. فرجی راد، عبدالرضا؛ عبدی، مسعود (۱۳۹۴)، توسعه علمی و فناوری در کشور و تاثیر آن بر افزایش قدرت منطقه ای (مطالعه تطبیقی جمهوری اسلامی ایران و هند)، فصلنامه ژئوپولیتیک، دوره ۱۱، شماره سوم.

۲۰. فلیک، اووه (۱۳۸۸). درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران، نشر نی.

۲۱. قجری، حسینعلی (۱۳۸۷)، تکوین بنیادگرایی شیعی و چرایی هژمونیک شدن آن در ایران، پایان نامه دکتری جامعه شناسی سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس

۲۲. قنبری، ابوالفضل (۱۳۹۳) تحلیلی بر نابرابریهای ناحیه ای در ایران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۲۳. کلانتری، عبدالحسین و طالبی، مهشید و مومن، علیرضا (۱۳۹۲). مروری بر چارچوب های نظری جامعه شناسی محیط زیست، بیجا

۲۴. محمدی، آرزو (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مؤثر بر میزان مصرف برق مطالعه موردی شهر گرگان، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران.

۲۵. هانیگان، جان (۱۳۹۲) جامعه شناسی محیط زیست، ترجمه صادق صالحی، تهران، انتشارات سمت.

۲۶. هانیگان، جان (۱۳۹۲) جامعه شناسی محیط زیست، ترجمه موسی عنبری، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

۲۷. یورگنسن، ماریان و فیلیپس، لوئیز (۱۳۸۹) نظریه و روش در تحلیل گفتمان، ترجمه هادی جلیلی، تهران، نشر نی.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۸ پاییز ۱۳۹۶
No.48 Autumn 2017

■ ۱۷۲ ■

28. Dickens ,P (2004) .Society and Nature :Changing Our Environment, Changing- Ourselves ,Cambridge: Polity Press.
29. Jager,(2001)Discourse and knowledge :Theoretical Methodological Aspects of A critical Discourse and Dispositive Analysis ,London ,sage
30. Kaiser ,F.G ,.Wolfing ,S & .Fuhrer,U (1999).Environmental Attitude and Ecological Behavior.Journal of Psychology.1-19 ,19,
31. M .R .Redclift and Ted Benton, ,(1994)Social Theory and the Global Environment ,Routledge.
32. Meyer ,Micheal and woda-k,Ruth.(2001)methods of critical Discourse Analysis ,sage publications,London,thousands,New Delhi.
33. Salehi ,Sadegh (2008) PEPOLE AND THE ENVIRONMENT A Study of Environmental Attitudes and Behaviour in Iran “PhD thesis University of Leeds.